

Kapitola 5

Visegrádská spolupráce, Rakousko, Polsko a Slovensko v české zahraniční politice¹

Michal Kořan

VISEGRÁDSKÁ SPOLUPRÁCE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Východiska a politický kontext

Navzdory zapojení nejvyšších českých ústavních činitelů do visegrádské spolupráce neprobíhala ohledně V4 žádná politická diskuse. Visegrádská spolupráce nepředstavuje z politického hlediska žádný problém, na straně druhé však visegrádské spolupráci, jakkoli úspěšně funguje po administrativní, resortní či vyšší exekutivní stránce, chybí politické zadání a impulz. Přitom pro další zamyšlení nad fungováním a možným přínosem V4 pro Českou republiku (a středoevropskou či evropskou politiku obecně) pravděpodobně nestačí expertiza diplomatů, administrativních a exekutivních činitelů či odborníků na tuto problematiku. Právě politické zázemí by mohlo přispět k reflexi fungování visegrádské spolupráce. Není přitom pravda, že podnětů k zamyšlení není dostatek. Visegrádská spolupráce se částečně pohybuje mezi dvěma pojetími: na jedné straně V4 jako platforma pro sdílení zkušeností, názorů, pro komunikaci, vzájemné obohacování a „kultivaci nesouhlasu“, na straně druhé existuje riskantnější pojetí V4 jako nástroje pro konkrétní spolupráci a prosazování společných zájmů. V případě neúspěchu této druhé strategie bude V4 o to zranitelnější vůči kritice, oč větší do ní budou vkládána konkrétní očekávání.

Visegrádská spolupráce si udržuje neformální charakter, jediným „institutem“ jsou (kromě Mezinárodního visegrádského fondu) volná pravidla setkávání a každoroční předsednictví. Neformální charakter je pro státy V4 výhodný, neboť nejsou nijak omežovány či vázány k zastávání stanovisek, jež nevycházejí z jejich zájmů. ČR tak mohla nezávisle připravovat program svého předsednictví Radě EU, stejně tak nemusí činit kompromisy v oblastech, kde je její politika jasně profilována (např. podpora demokracie a lidských práv). Naopak tam, kde jsou jasně definovány politiky ostatních visegrádských států (např. Maďarsko a Balkán, Polsko a východní Evropa či reforma

zemědělské politiky EU), má ČR dostatečný prostor k zaujetí vlastních postojů. Zvážíme-li míru rozdílů v zájmech a postojích visegrádských států k různým zahraničně-politickým, obchodně-ekonomickým či hospodářsko-sociálním otázkám, výhoda neformálnosti V4 vystupuje ještě více do popředí.

Na druhé straně může nastat situace, kdy by České republice (stejně jako ostatním státům) přišla vhod forma určité „apriorní solidarity“, která by znamenala např. jakýsi automatický souhlas s případnou iniciativou jednoho ze států V4, jež není přímo proti zájmům některého ze států ostatních. Efektivita i rychlost spolupráce by tím byla zvýšena. Zde už by ovšem patrně musel být definován jasnější a pevnější rámec fungování V4. Utvoření názoru o jeho vhodnosti či nevhodnosti však není možné bez širší vnitroresortní, meziresortní, odborné a hlavně politické diskuse.²

V současnosti není ani dostatečně plně využíván stávající rámec fungování V4, definovaný v dokumentu *Contents of Visegrad Cooperation* z roku 1999. Ten předpokládá, že se dvakrát ročně setkají státní tajemníci ministerstev zahraničních věcí, tedy diplomaté na jedné z nejvyšších úrovní. Zde by měla být připravována agenda setkání předsedů vlád a vypracovávána taktika a strategie pro celou spolupráci.³ K pravidelným setkáním na této úrovni však příliš nedochází a většinu agendy připravují tzv. národní koordinátoři. Národní koordinátoři mají sice na jedné straně detailní a expertní znalosti o V4 a o potřebách spolupráce, na druhé straně však z pozice ředitelů odborů nemusí mít vždy dostatečné pravomoci.⁴ Proto také existující rámec spolupráce předpokládal, že funkce koordinátorů bude spočívat v přípravě agendy pro státní tajemníky, a ti teprve rozhodnou o agendě pro jednání na nejvyšší úrovni, stejně jako o základních strategických pilířích V4. Pokud tento rámec fungování nemůže být dodržován, zejména pro časovou vytíženost vrcholných zástupců MZV, efektivita spolupráce může trpět. Polské předsednictví V4 na tuto potřebu bere zřetel, zavazuje se k úsilí vylepšit načasování jednotlivých schůzek i transparentnost spolupráce,⁵ za první půlrok jeho předsednictví však k žádné významnější aktivitě v tomto směru nedošlo.

Agenda a události

V první polovině roku 2008 Česká republika dokončovala své předsednictví V4, přičemž stejně jako v roce 2007 byl ráz i priority tohoto předsednictví spouštěny přípravami ČR na předsednictví v Radě EU. Druhá polovina roku pak přinesla zejména diskuse na téma ratifikace *Lisabonské smlouvy* (kde se jednotlivé visegrádské státy na nejvyšší politické úrovni příliš neshodují), klimatického balíčku (kde naopak shody dosahují) a prohlubující se hospodářské krize.

Priority českého předsednictví V4 byly detailně popsány v loňském vydání této publikace,⁶ nyní je možné stručně zhodnotit jeho výsledky. České předsednictví si stanovilo poměrně ambiciózní, avšak prakticky zacílené priority. Mezi ty hlavní patřilo společné úsilí států V4 o zajištění připravenosti na implementaci schengenského *acquis*, úspěšné završení jednání o odstranění vízové povinnosti při cestování do USA a o společné konzultování otázek energetické bezpečnosti v rámci V4.

České předsednictví ukázalo, že kromě tradičně dobré resortní spolupráce spočívá nejsnazší cesta k prosazování společných zájmů v odstraňování přetrvávajících pře-

kázek v přístupu občanů států V4 na pracovní trhy, ve vízové oblasti či právě při spolupráci v oblasti implementace schengenského *acquis*.

Synergie se projevila také v tzv. východní politice EU. V této oblasti se V4 v roce 2008 soustředila zejména na vyvažování poměru mezi východní a jižní dimenzí ENP a také na odbourávání obav z posilování spolupráce s východními sousedy v některých („starých“) členských státech EU. Z tohoto důvodu se české předsednictví snažilo zvýraznit takové fungování formátu V4+, které by umožnilo setkání současně „západních“ i „východních“ evropských zemí. Takové setkání se konalo 23. 4. 2008 v Praze, kde se setkali ministři zahraničních věcí (popř. náměstci ministrů) V4, Švédska a Ukrajiny. Na tomto setkání byla hlavním tématem euroatlantická aspirace Ukrajiny.

V této souvislosti je nutné dodat, že rok 2008 plně navázal na slibně se rozvíjející kontakty mezi V4 a baltskými státy (B3) a lze dokonce tvrdit, že ze všech formátů spolupráce V4+ jsou právě tyto kontakty v poslední době nejintenzivnější. Již v únoru 2008 se konalo jednání politických ředitelů V4 a B3, v květnu se na okraji jaďerného fóra v Praze setkali předsedové vlád všech sedmi států s předsedou EK José Manuelem Barrosem, předsedové vlád V4 a B3 se dále setkali ještě na počátku listopadu a 24. listopadu se konal velký summit ministrů zahraničních věcí, svolaný polským předsednictvím V4, kterého se kromě V4 a pobaltských států zúčastnili ministři zahraničí Slovinska, Bulharska, Rumunska a Švédska. Společných jmenovatelů a zájmů států V4 a B3 je celá řada, mezi ty hlavní patří východní politika EU, Bělorusko⁷ a zrušení vízové povinnosti při cestách do USA, Kanady či Austrálie.⁸

Právě proto, že „východní politika“ EU je jedním z nosných pilířů V4, mohou se do diskusí o východní politice EU vyšší měrou promítat odlišné představy, např. o patřičném vztahu k Rusku, o politice prosazování lidských práv v Bělorusku, o způsobu komunikace středoevropských priorit s dalšími státy EU, tak i o cílech ENP jako takových. Navzdory lišícím se přístupům jsou však státy V4 schopny komunikovat a shodnout se, pokud společný prostor existuje.

Odlišné představy o komunikaci středoevropských priorit vůči ostatním členským státům EU se projevíly v první polovině roku při přípravě iniciativ, vedoucích k vyváženosti jižní a východní dimenze ENP. Po měsících konzultací v rámci V4 a později také s pobaltskými státy, Švédskem a Německem spatřil na jaře světlo světa český *non-paper* nazvaný *ENP and Eastern Neighbourhood – Time to Act*. Tento pracovní dokument mj. navrhoval doplnění stávajícího bilaterálního a diferencovaného přístupu v ENP vůči státům východní dimenze o přístup multilaterální (celostně regionální), založený na konkrétních projektech. Skupiny států (nikoli jednotlivé státy samostatně) by společně iniciovaly a implementovaly projekty např. v oblasti energie (produktovody), dopravní infrastruktury a v dalších oblastech regionálního či strategického významu.⁹ Tento dokument byl prezentovaný v dubnu 2008 na pracovní skupině COEST.

Ovšem již v květnu 2008 Polsko využilo existence ambiciózního francouzského návrhu *Středomořské unie* k tomu, aby s pomocí Švédska záhy připravilo a prosadilo na GAERC dokument nazvaný *Východní partnerství*, který byl obdobně ambiciózní jako návrh na *Středomořskou unii*. Dokument vychází v některých ohledech z české

iniciativy (např. v celoregionálním přístupu), ve významném ohledu se však liší. Projekt *Východního partnerství* se chce posunout za stávající struktury ENP a vytvořit stálé rámce multilaterální spolupráce. Česká republika přitom dlouhodobě odmítá institucionalizaci východní dimenze ENP a trvá na přístupu založeném na konkrétních projektech. Dalším rozdílem je, že polsko-švédský návrh zanechává dojem, že je šitý na míru Ukrajině, kdežto český návrh počítal s větší otevřeností ostatním zemím, nikoli zejména Ukrajině.¹⁰ Pokud jde o zaměření na Ukrajinu, obdobný scénář měla i spolupráce V4 s německým předsednictvím v roce 2007.¹¹

Česká strana však nakonec – stejně jako Evropská komise – partnerství plně podpořila a ve druhé polovině roku 2008 bylo dojednáno, že se jeho první summit bude konat na jaře 2009 v Praze. Oběma státům je jasné, že jakékoli snahy o přílišnou profilaci, ať už v jižní nebo ve východní dimenzi ENP, nebudou pozitivně přijímány EK, neboť ta se obává fragmentace ENP. Snahu V4 postupovat v co možná nejtěsnější spolupráci, zahlazovat možné spory, rozšiřování spolupráce do dalších formátů, (zejm. V4 + B3) a snaha oslovovat i tzv. „staré členské státy“ (zejm. Německo a Švédsko) je tedy v tomto ohledu jednoznačnou podmínkou jakýchkoli myšlenek na úspěch.

Druhou podmínkou úspěchu je mít jasnou představu o očekávaních států na východ od EU. Je např. zapotřebí pokusit se porozumět Ukrajině, která se k ENP staví v mnoha ohledech odtažitě, neboť se obává, že ENP může nahradit perspektivu plného členství v EU. Na druhé straně se státy V4 pokoušejí na ukrajinské představitele působit tak, aby jim bylo zřejmé, že bez plného využívání ENP je cíl členství v EU nereálný. Je proto nanejvýš doporučeníhodné pokračovat ve snaze propojovat setkání V4+ přímo se státy východní dimenze ENP. Kromě zmíněného setkání V4 + Švédsko a Ukrajina byly v roce 2008 navazovány i další přímé kontakty. Již v říjnu 2007 byly zahájeny oficiální kontakty s Moldavskem a v červnu 2008 se český ministr zahraničních věcí K. Scharzenberg zúčastnil summitu zemí GUAM, aby s nimi jednal jako zástupce V4. Rovněž se konala schůzka zástupců předsednictví V4 a GUAM v Praze. Komunikace s GUAM se ve druhé polovině roku nesla ve znamení čekání na konkrétní iniciativy tohoto uskupení. Částečně se tak naplnila opatrná očekávání konkrétních přínosů této spolupráce. Ovšem vzhledem k tomu, že region GUAM představuje jak z politického, tak z energeticko-bezpečnostního hlediska velice významnou oblast pro střední Evropu, je vhodné tyto vazby nadále kultivovat.

K východnímu rozměru visegrádské spolupráce je nutné doplnit úspěšnou společnou prezentaci dvou *non-paperů* vůči Bělorusku (v lednu 2008 šlo o pracovní dokument, nazvaný *EU Policy and Assistance to Belarus – General Overview*, a v červnu 2008 o *non-paper* na podporu plošného snížení poplatků za schengenská víza pro běloruské občany jako jednostranného kroku EU).

Posilování východní dimenze vnějších aktivit V4 jde ruku v ruce s působením *Mezinárodního visegrádského fondu*, který počítá s programy a stipendii pro Ukrajinu a Moldavsko, nově také např. pro země jako Bělorusko, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán.

Oproti rozsáhlé spolupráci s východním sousedstvím EU nebylo v diskusích o energetické bezpečnosti dosaženo téměř žádného pokroku. Tato oblast přitom patřila mezi hlavní priority jak českého předsednictví V4, tak předsednictví EU. Návrh

na vytvoření Pracovní skupiny V4 pro energetiku nebyl realizován, neuskutečnilo se ani setkání ministrů hospodářství k energetické tematicce, která byla zadána na setkání předsedů vlád. Neshody se kromě lišících se zájmů národních energetických koncernů týkají mj. i širších geopolitických úvah o mezinárodněpolitické roli Ruska. Visegrádské státy se dále zásadně liší i v postojích k regulaci národních trhů s energií a k postoji k evropské energetické politice (např. liberalizace trhů). Jediným hmatatelným úspěchem v této oblasti, stejně jako v roce 2007, zůstává tzv. Evropské jaderné fórum, které se koná střídavě v Bratislavě a v Praze, a koordinace postojů k návrhům komise na klimatický balíček. Na solidaritě při dojednávání klimatického balíčku se shodli předsedové vlád V4 i s pobaltskými státy na listopadovém summitu ve Varšavě. Energetická politika EU a na ni navázaná energetická bezpečnost regionu jsou jednoznačně jednou z nejvitalnějších otázek nejbližší budoucnosti. Sílicí komunikace s baltskými státy, v jejímž rámci dochází i na konzultace ohledně energetiky, by snad mohla být do budoucna cenným impulzem. Celovisegrádská shoda v některých sporných bodech však bude ve střednědobém horizontu velice obtížná.

Za dynamicky se rozvíjející „východní“ dimenzí V4 rovněž poněkud zaostává spolupráce zacílená na balkánskou oblast. Nelze říci, že by balkánská agenda vymizela z visegrádské spolupráce, navíc se v této oblasti angažuje také tzv. Regionální partnerství (V4 + Rakousko a Slovinsko). K balkánské problematice se adresně přihlásilo české a polské předsednictví V4, a to i v návaznosti na české předsednictví v EU. I na úrovni předsedů vlád V4 zaznívala slova podpory brzkému vstupu Chorvatska do EU. Například na červnovém premiérském summitu v Praze, který byl částečně ovlivněn irským odmítnutím *Lisabonské smlouvy*, se předsedové vlád visegrádských států shodli, že Chorvatsko by se nemělo stát obětí procesu zpomalování institucionální reformy EU, a stejně tak na zářijovém summitu visegrádských prezidentů zazněla jednoznačná podpora Chorvatsku jako „dalšímu členu EU“.¹² Kromě toho se o balkánské agendě dále diskutovalo, a to i velice podrobně a konkrétně, na dubnovém setkání ministrů zahraničních věcí v Praze. Ve všech případech jistě šlo o významnou deklaraci solidarity, zájmu a podpory balkánskému regionu a jeho evropským aspiracím. V konkrétních oblastech asistence je však přece jen patrné větší soustředění zdrojů i energie vůči východnímu prostoru. Přitom balkánské státy o spolupráci s visegrádskými státy velice stojí.¹³

Velice cenná jsou proto případná setkání na nižší, pracovní úrovni. Jedno z nich bylo např. zaměřeno na Bosnu a Hercegovinu. V tomto prostoru byla kvůli sílicí politické nestabilitě a napětí mezi srbskou a muslimsko-chorvatskou částí země v průběhu roku 2008 zpochybňována dynamika procesu přidružení k EU. Od V4 není možné očekávat zásadní průlom, ale zájem V4 o tuto problematiku zvyšuje hodnotu Visegrádu v očích reprezentantů Bosny a Hercegoviny, kteří zároveň vyjadřují o podobné kontakty zájem. Významným nástrojem pro rozšiřování a prohlubování působnosti V4 na Balkáně může být kromě politické vůle i Mezinárodní visegrádský fond (IVF). Na prosincovém setkání ministrů zahraničních věcí bylo odsouhlaseno, že IVF nově umožní přístup kosovským studentům ke stipendijnímu programu fondu. Lze také očekávat, že cílovou zemí některých projektů IVF se stane kromě Běloruska také Srbsko.

Externí vztahy V4 se neomezily jen na evropský region. V roce 2008 byla patrná snaha dále rozvíjet komunikaci s Japonskem. V únoru se konal seminář zaměřený na rozvojovou spolupráci, s Japonskem jsou však probírána i témata environmentálního či energetického charakteru. V prosinci 2008 se konalo setkání věnované možností zavedení eura v zemích V4. Do budoucna je rovněž možné očekávat nárůst spolupráce s Japonskem v oblasti cestovního ruchu. Stejně tak V4 udržovalo dialog s Izraelem, zejména před českým předsednictvím se v tomto formátu více diskutovalo téma vztahu EU–Izrael.

Rok 2008 pokračoval ve vysoké intenzitě kontaktů mezi stálými zastupitelstvími v Bruselu. Tematicky se komunikace v Bruselu zaměřuje na široké portfolio: agendu pro pracovní skupiny COEST, COTRA, COASI, reformu Společné zemědělské politiky, politiku hospodářské a sociální soudržnosti, revizi vnitřního trhu, koordinaci stanovisek v Evropské obranné agentuře či celní oblast. Česká mise v Bruselu rovněž sleduje priority ostatních států V4 a v případě synergie zájmů s českým předsednictvím by mělo dojít k hlubší spolupráci.

V souvislosti s českým předsednictvím EU se již od roku 2007 spekovalo o možnostech kooperace visegrádkých států, které by tímto vyjádřily podporu České republice a zároveň posílily možnost prosazení středoevropských regionálních priorit na poli EU. Při svém vystoupení na mezinárodní konferenci, věnované tomuto tématu v červnu 2008, se A. Vondra zmínil zejména o dvou oblastech možné spolupráce – energetické politice a východní dimenzi ENP.¹⁴ Jak již bylo zmíněno, společný postup v oblasti energetické politiky je podstatně ztížen skutečností, že visegrádké státy jednoduše nemají společné názory ani zájmy. Ve druhé polovině roku došlo k výraznějšímu sjednocení v postoji vůči „klimatickému balíčku“ EK, ovšem zde už se projevil fakt, že ČR jako předsednický stát bude dbát na svou kompromisní roli moderátora unijní diskuse, a tudíž odmítla přihlásit se oficiálně k regionálním iniciativám. Odlišná situace panuje v oblasti východní dimenze ENP, kde je možné užší postup spíše očekávat. V každém případě je patrné, že na všech úrovních, politické i exekutivní, existovala podpora myšlenky úzké spolupráce s předsednickým státem. Tím spíše, že v nejbližších letech budou zastávat předsednictví Maďarsko a Polsko, což poskytne další možnosti zesílení středoevropského hlasu v EU (byť v této době již pravděpodobně bude v platnosti *Lisabonská smlouva*, podstatně proměňující principy fungování předsednictví). Zejména v závěru roku pak na většině visegrádkých fór bylo téma spolupráce při předsednictví velice vitální, a to i na úrovni předsedů vlád.

Z těchto diskusí vyplynulo, že – i vzhledem k principům předsednictví EU – nebude dost dobře možné, aby se vytvořil jakýsi regionální blok států, Česká republika však bude spoléhat na solidaritu visegrádkých států a na jejich podporu v oblastech, kde to bude možné s ohledem na jejich priority. I tato podpora pravděpodobně nebude (snad s výjimkou východní dimenze ENP) přehnaně otevřená, neboť ostatní členské státy by mohly na příliš silně regionálně zakotvené předsednictví reagovat negativně. Předsednickému státu může regionální uskupení, podobné visegrádké skupině, pomoci tam, kde kapacity předsednického státu zcela nedostačují. Například v případě nenadálých krizí, při poskytování potřebného chybějícího „know how“ a tam, kde diplomaté z partnerských zemí disponují kontakty, které předsednickému státu chy-

bějí. Minimálním základem solidarity s předsednickým státem by rovněž měla být důsledná vzájemná informovanost a tendence nepřekvapovat předsedajícího partnera na konkrétním pracovním či oficiálním setkání.

Jednou z priorit českého předsednictví V4 bylo úsilí o upevnění mechanismu vzájemných podpor kandidatur států V4. V této věci nebylo dosaženo kýženého úspěchu, nicméně partnery byla ČR přislíbena podpora pro sídlo Evropského úřadu družicového a navigačního systému Galileo, Maďarsko požádalo o podporu kandidatury pro sídlo Evropského technologického institutu, Slovensko pro sídlo Evropského institutu pro rovnost pohlaví. Pokud jde o mechanismus, apriorní solidarita dohodnuta nebyla, existuje však shoda na tom, že kandidatury budou vždy v rámci V4 předjednány na pracovní úrovni.

Resortní spolupráce visegrádské skupiny sice není přímou součástí ČZP, přesto je však právě tato znakem významu a užitečnosti visegrádské spolupráce (resortní spolupráce se v drtivé většině případů zabývá zcela konkrétními a praktickými oblastmi) a zároveň nezanedbatelným příspěvkem ke kultivaci vztahů mezi státy visegrádského regionu. S ohledem na omezený prostor kapitoly budou v následujících odstavcích uvedeny jen projekty, které (dle soudu autora) vybočují z běžného rámce meziresortních visegrádských aktivit.

Tradiční a zajímavou oblastí visegrádské skupiny je její vojenská a obranná dimenze. Její kořeny sahají do počátku 90. let, do období snah o vyplnění vzniklého bezpečnostního vakua ve středoevropském prostoru. Od té doby se uskutečnilo již bezpočet tu více, tu méně úspěšných iniciativ. Tyto iniciativy vyplývají z dědictví obdobného vybavení a armádního výcviku z dob Varšavské smlouvy, ze sdílené potřeby transformace a nedostatku prostředků pro ni. Možný nezdar vyplývá např. z existence národních obranněprůmyslových zájmů, které nedovolují vždy postupovat společně (např. obchodní zájmy na podílu realizace renovací určitých zbraňových systémů apod.), či z vědomí, že kvůli společnému nedostatečnému finančnímu zázemí obranného sektoru potřebují visegrádské státy spíše jiného a silného partnera pro realizaci konkrétních vojenských či obranných projektů.¹⁵

Navzdory tomu v roce 2008 pokračovala intenzivní diskuse na mnoha úrovních. Na setkání náčelníků generálních štábů V4 (a Ukrajiny) na počátku března 2008¹⁶ bylo vydáno prohlášení o výhodnosti společného nákupu výzbroje, s cílem snížení nákladů i ke zvýšení schopnosti operační spolupráce. Ovšem, rozhodnutí o možné spolupráci náleží výhradně do politické sféry. Na politické úrovni se konalo jednání v dubnu v Praze, kdy se setkali ministři obrany visegrádských států (k jednání byl přizván rovněž ministr obrany Ukrajiny, stejně jako byl ukrajinský zástupce tradičně přítomen i na zmíněném setkání náčelníků generálních štábů). Na tomto setkání se ministři věnovali zejména multilaterální bezpečnostní agendě, konkrétně pak problematice obranné transformace NATO, hodnotili bukurešťský summit NATO a uvítali rozhodnutí zahrnout systém protiraketové obrany do aliančního rámce. Ministři obrany se shodli na podpoře politiky „otevřených dveří“ NATO, konkrétně na přibližování Gruzie, Makedonie a Ukrajiny Alianci, přičemž jednali i o konkrétních formách asistence obranným reformám Gruzie a Ukrajiny. Vzájemně se rovněž informovali o působení v operacích NATO a budoucích operacích EU, především vzhledem ke stále rostou-

címu počtu aktivit EU v Africe. S ohledem na pozdější vývoj (srpen 2008) stojí také za zmínku, že ve výsledném memorandu kromě podpory jejich euroatlantických aspirací vyjádřili ministři i podporu suverenity a integrity Gruzie. Podpora euroatlantických aspirací Ukrajiny, stvrzená v prohlášení ministrů obrany výslovnou zmínkou o *Akčním členském plánu* pro Ukrajinu, byla otevřeným a vcelku i asertivním příspěvkem V4 k diskusi o budoucnosti NATO před bukurešťským summitem Aliance. K obranné dimenzi visegrádské spolupráce lze ještě dodat, že pokračování jednání o společné visegrádské bojové skupině, která byla založena v roce 2007, bylo odsunuto nejdříve na rok 2013.

V březnu 2008 došlo k prohloubení spolupráce na poli cestovního ruchu, když zástupci visegrádských států podepsali protokol, v němž se zavázali ke konkrétním společným promočním projektům celého regionu. Toto může být cenné už proto, že cestovní ruch tvoří významnou součást ekonomik V4. Již existující projekt *European Quartet* (spolupráce národních turistických centrál V4) se zabývá zejména společnými marketingovými aktivitami, komunikací v oblasti cestovního ruchu se však zaměřuje i na věci techničtějšího rázu.¹⁷

Spolupráce na poli kultury navázala na některé aktivity z roku 2007. Na červnovém setkání v Olomouci se český ministr kultury a státní tajemníci ministerstva kultury z ostatních visegrádských zemí zabývali hodnocením projektů, iniciovaných v roce 2007, zejména projektem *Visegrádské literární antologie*, již připravila maďarská strana, a která prezentovala 13 visegrádských autorů ve čtyřech jazycích. Z jednání dále vzešlo podpoření pokračování projektu *Visegrádská knihovna*, jehož cílem je vydání čtyř vybraných titulů ve čtyřech jazycích visegrádských států a rovněž v angličtině, němčině a francouzštině pro společné propagační aktivity na mezinárodních knižních veletrzích. Pokračovala také činnost pracovní skupiny, analyzující důsledky hospodářských a společenských změn pro kulturní dědictví zemí V4. První zasedání pracovní skupiny se uskutečnilo v Krakově v roce 2007, druhé v Brně v květnu. Obě setkání se zaměřila se na téma „kultura vůči transformaci“.¹⁸

V resortu vnitra pokračovala informační kampaň proti obchodu s lidmi, zejména však probíhaly intenzivní konzultace vzhledem k blížícímu se českému předsednictví EU (tematické oblasti – závěrečná fáze Haagského programu, implementace *Lisabonské smlouvy*, Společný evropský azylový systém a rozvoj společné migrační politiky, Schengenská spolupráce a vízová politika, Spolupráce v boji proti terorismu a organizovanému zločinu). V roce 2008 dále fungovaly iniciativy spjaté s rozvojem informační společnosti a e-governmentu. S tím souvisí pokračování v roce 1999 započaté spolupráce na poli veřejné správy, která se mimo jiné v poslední době zaměřuje na modernizaci veřejné správy a možnosti jejího spolufinancování ze strukturálních fondů.

Na červnovém setkání ministrů, odpovědných za místní rozvoj, se zástupci visegrádských států přihlásili k myšlence užší koordinace v oblasti kohezní politiky EU, vyjádřili podporu ČR věnovat se tomuto tématu při svém předsednictví. Společným zájmem je posilovat kohezní politiku EU tak, aby zamezovala disparitě mezi jednotlivými státy, a aby byl posílen teritoriální přístup.¹⁹

V září, nedlouho před setkáními EU k environmentálním otázkám a před Rámcovou konvencí OSN o změnách klimatu, se v Budapešti setkali ministři životního

prostředí V4. Shodli se na potřebě koordinovat své pozice před unijními jednáními ohledně regulací a snižování emisí skleníkových plynů a věnovali se otázce nelegálního transportu odpadu do států V4 (zejména se shodli na potřebě vzájemné informovanosti a snaze posílit a zlepšit společné inspekce v pohraničních oblastech).²⁰

Resortní spolupráce se neodehrává pouze na exekutivní, expertní či byrokratické úrovni, významnou složku představují i jednání na úrovni parlamentních výborů. Na konci března 2008 se sešli zástupci zemědělských výborů V4 (plus Rumunska a Bulharska) a shodli se na podpoře sjednocení systému přímých podpor v zemědělství po roce 2013. Tyto systémy jsou v současné době v každé zemi odlišné, obecně platí, že podpory pro zemědělce v tzv. nových členských státech jsou nižší než v tzv. starých členských státech, byť se postupně zvyšují. Jinak do agendy spolupráce v oblasti zemědělství (na úrovni ministrů) patřila právě budoucnost zemědělské politiky EU a systém přímých plateb, rozvoj venkova, reforma vinařství, cukrovarnictví, mléčné kvóty, trh s vepřovým masem a chráněná označení původu.

Nesmírně významnou dimenzí Visegrádské skupiny je budování veřejného povědomí o tomto regionálním uskupení a šíření jeho aktivit prostřednictvím sociálních kontaktů mezi občanskými iniciativami, studenty, akademiky a veřejností jako takovou. Nejefektivnější platformou pro toto úsilí je *Mezinárodní visegrádský fond*, který mj. částečně kopíruje i externí priority V4. Děje se tak prostřednictvím rozšiřování stipendií a grantů do států mimo V4, zejm. na východ a Balkán. Podíl takto čerpaných prostředků nyní činí více než 15 procent, čímž se IVF zařadil mezi velmi významné donory. Zajímavou myšlenkou se mimo jiné zdá zvážení způsobu podchytení a udržení kontaktů s uskupeními a studenty, kteří již využili prostředky plynoucí z visegrádského fondu, např. ve formě jakéhosi volného „alumni“ sdružení. Rezervy však nadále existují v informační a komunikační politice, která přes veškeré úsilí není schopna zasáhnout povědomí veřejnosti do takové míry, jež by více odpovídala výsledkům a šíří visegrádských aktivit.

RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE

Východiska a politický kontext

Počátek roku 2008 odpovídal významu, jakému se Rakousko těšilo v roce předchozím. Dynamika česko-rakouské agendy se pak v průběhu roku 2008 částečně zvolnila s přípravami České republiky na předsednictví EU a s přípravami Rakouska na parlamentní volby. Citlivá témata také částečně zchladla i kvůli úsilí obou stran o jejich řešení. I přesto byla v roce 2008 silná kontinuita bilaterálních témat, zahrnujíc zejména problematiku jaderné energetiky, nákupu rakouských obrněných transportérů Pandur a vstupu do schengenského prostoru.

Ani v roce 2008 bilaterální vztah s Rakouskem téměř nezasáhl do politické debaty a byl ovlivňován zejména z exekutivní roviny. Výjimku tvořila pracovní česko-rakouská parlamentní skupina k JE Temelín, která však rovněž k vnitropolitické diskusi o Rakousku v ČZP nepřispěla. V Poslanecké sněmovně bylo Rakousko zmíněno pouze ve třech souvislostech – při interpelacích stran stavby rychlostní silnice R52

z Brna do Mikulova, a pak ve dvou případech jako argument odpůrců stavby protiraketového radaru, kteří poukazovali na rakouskou zdrženlivost. Politická diskuse vstoupila do česko-rakouských vztahů ještě v souvislosti s nákupem rakouských obrněných transportérů, kdy stínový ministr obrany Petr Hulínský (ČSSD) zpochybnil postup vlády při jejím dodatečném souhlasu s nákupem těchto vozidel (březen 2008). Celkově však míra přítomnosti Rakouska v české politické diskusi odpovídá současné povaze středoevropské agendy, která – s částečnou výjimkou Polska a Německa – nemá v posledních letech potenciál zasáhnout do politické roviny tvorby ČZP.

Smluvní základna česko-rakouského vztahu byla v roce 2008 významně posílena. Došlo k završení dlouhého a bolestivého procesu dojednávání a ratifikace tzv. informační dohody,²¹ upravující způsob a rozsah informování a možnou spolupráci v jaderné energetice. Již podpis dohody v prosinci 2007 byl důkazem pozitivního vývoje česko-rakouských vztahů ke konci roku, k dlouho odkládané ratifikaci v rakouském parlamentu pak došlo v březnu 2008. V roce 2008 byl rovněž položen základ dalšího posílení smluvního rámce, když vláda v květnu odsouhlasila *Návrh na sjednání Smlouvy mezi vládou České republiky a Rakouskou spolkovou vládou o výměně a vzájemné ochraně utajovaných informací*. Smlouva byla podepsána na konci září a ratifikace v parlamentu se předpokládá v prvních měsících roku 2009. Jednání o smlouvě, které iniciovala česká strana, bylo jednokolové, a tudíž vcelku bezproblémové. Zájem na smlouvě vychází z potřeby výměny utajovaných informací, která je důsledkem úzké propojenosti vztahů (politických, ekonomických, vojenských) mezi ČR a dalšími státy v rámci NATO a EU. Protože výměnu citlivých informací neřeší žádná multilaterální smlouva, nutný právní rámec je postupně zajišťován prostřednictvím bilaterálních smluv a smlouva s Rakouskem je dalším krokem na této cestě. Kromě těchto významnějších aktů došlo v roce 2008 pomocí bilaterálních ujednání (či doplnění existujících dohod) k posilování přeshraničního styku. Rok 2008 se do česko-rakouského smluvního základu rovněž zapsal významným pokrokem v oblasti spolupráce na poli kultury, školství a vědy. Pro tuto oblast dlouho platila jako základní smluvní dokument zastaralá dohoda z roku 1977. O nové dohodě se jednalo již v 90. letech, dohoda však byla podepsána až ke konci roku 2008.

Agenda, události

Ve druhé polovině roku 2007 se postupně zkldňovala situace z jara a z počátku léta. Řada sporných témat se přenesla samozřejmě i do zde sledovaného roku 2008, a tudíž ovlivnila i první oficiální návštěvu českého premiéra Mirka Topolánka ve Vídni 7. 1. 2008. Obvyklý domácí tlak na rakouského kancléře Alfreda Gusenbauera, aby zaujal co možná nejtvrďší postoj k JE Temelín, se omezil na prohlášení protiatomových aktivistů (Atomstopp). Protože ostatní rakouské politické strany nebyly před návštěvou příliš aktivní a na exekutivní úrovni panovalo uspokojení s fungováním společné meziparlamentní komise pro JE Temelín („pracovní česko-rakouská parlamentní skupina“), cesta českého premiéra proběhla v klidném ovzduší. Do popředí setkání se dostal v té době akutní problém rozšíření schengenského prostoru, k němuž došlo na sklonku roku 2007 a již dlouhé měsíce před tím představovalo silné bilaterální téma.²²

Schengen

Na počátku roku 2008 Rakousko rozladil nárůst počtu čečenských uprchlíků, kteří v prvních dnech po rozšíření pronikali přes české území do Rakouska, kde chtěli ukončit své azylové řízení. Rakouský kancléř trval na užší spolupráci a na společném řešení. Český premiér souhlasil s nutností užší policejní spolupráce, která byla nedostatečná (dle slov M. Topolánka zejména pro rakouskou neochotu). Jinak se česká delegace držela toho názoru, že za neuspokojivý stav je odpovědné mírnější rakouské azylové právo spolu s existencí významné čečenské diaspory v Rakousku. Navíc většina uprchlíků do Rakouska směřovala z Polska, řešení problému tedy nemohlo být hledáno pouze mezi ČR a Rakouskem. Na jednání na nejvyšší úrovni bezprostředně navázalo jednání expertů z obou ministerstev vnitra, kde se hovořilo o zahrnutí Polska do řešení problému (zejména by mělo přistoupit ke zlepšení ostrahy své východní hranice). K řešení nejpalčivějšího problému pro Rakušany, tj. že žadatelé o azyl chtějí své řízení ukončit v Rakousku a nikoli v zemi, kde žádost podali, také přispěje Schengen sám: vzhledem k propojení databází schengenských států je snadnější zjistit, která osoba již podala žádost o azyl v jiné zemi, a do této země ji následně vrátit. Podrobnější analýzy již z konce ledna ukázaly, že obavy z rozšíření schengenského prostoru, např. z posílení obchodu s lidmi a z růstu kriminality, byly přehnané. Naopak volný hraniční režim napomohl nárůstu počtu českých turistů v rakouských zimních střediscích téměř o 12 procent.²³

Také konečný účet rozšíření Schengenu za rok 2008 byl pozitivní, přičemž i (nová) rakouská vláda 21. 12. 2008 oficiálně vyjádřila spokojenost s dosavadní bilancí. Navzdory obavám došlo k poklesu kriminality v pohraničních regionech (o 3,3 procenta), a dokonce i k poklesu u ilegální migrace (o 12,7 procenta) a převaděčství (téměř o polovinu).²⁴ Dilem byl tento úspěch výsledkem přesunutí systému kontrol přímo z hranic do širšího pohraničního prostoru, ovšem zvýšené kontroly v pohraničí se přinejmenším zpočátku nesetkaly s příznivým ohlasem na české straně. Premiér Topolánek si v březnu stěžoval na zpřísnění kontrol u česko-rakouských (a česko-německých) hranic, které považoval za porušení schengenských dohod a za šikanu.²⁵ Emotivně vystoupil rovněž ministr vnitra Ivan Langer (ODS).²⁶

Jaderná energetika

Jaderná energetika nebyla pro 2008 natolik určující jako v minulosti, ani tak vyhrocená jako v první polovině roku 2007. Dá se říci, že došlo i k určité změně v povaze celé agendy – zatímco v roce 2007 zejména hořel spor o dohodu z Melku (o její naplnění a mezinárodní platnost), o vzájemné informování o událostech v jaderné elektrárně Temelín (JETE) či o ratifikaci tzv. „informační dohody“,²⁷ rok 2008 přinesl nové, obecnější prvky, týkající se rozšiřování zdrojů jaderné energie v České republice.

Již před lednovou cestou M. Topolánka do Vídně se ozývaly hlasy, že kvůli novým plánům na rozšíření JETE bude tato problematika premiérskému setkání dominovat. ČR už téměř otevřeně a oficiálně poukazovala na ukončení melkského procesu, což mělo být symbolicky manifestováno tím, že poslední setkání tzv. společné meziparlamentní komise se odehrálo právě v Melku. Dle české strany ukončení vcelku úspěš-

ného působení meziparlamentní komise²⁸ znamenalo posunutí celé záležitosti z politické úrovně na úroveň expertní. Někteří rakouští činitelé se však nebrání občasná politizaci jaderné tematiky a nepovažují proces z Melku za dokončený. Rakousko sice celou záležitost interpretuje odlišně, ovšem proti otevřenosti českého postoje, která by byla ještě před několika málo lety nemyslitelná, na nejvyšší úrovni nevystupuje tak ostře jako v minulém roce.²⁹ Rakouští Zelení a protijaderní aktivisté v průběhu roku navíc kritizovali kancléře Gusenbauera za příliš mírný postoj vůči ČR. O změně svědčí i programové prohlášení nové rakouské vlády (ve funkci od listopadu 2008), v němž se sice ze všech jaderných zařízení hovoří explicitně pouze o JETE, ale na druhé straně z něho vypadla téměř obligátní zmínka o prosazování tzv. „nulové varianty“, která byla nahrazena „potřebou pokračování v intenzivním dialogu“.³⁰

Zejména však došlo k vítanému posunu ve věci podpisu a následné ratifikace rakouským parlamentem (13. března) tzv. informační dohody, od níž si česká strana slibuje, že umožní nahradit nestandardní režim vzájemného informování o otázkách jaderné bezpečnosti standardním mezinárodněprávním režimem. Novela nově upravuje mechanismy diskusí, konzultací a činnosti pracovních skupin k otázkám jaderných energií. Rakouští předkladatelé zdůrazňovali v parlamentu, že nová dohoda rozšiřuje povinnosti české strany při informování Rakouska o dění v JETE, přesto však byla ratifikace vnímána jako vážné oslabení protokolu z Melku i znesnadnění možnosti Rakouska obhajovat mezinárodněprávní závaznost melkských ujednání. Novela dohody byla schválena hlasy koaličních poslanců proti poslancům opozičním. Jako s úlitbou opozici přišli rakouští vládní poslanci s parlamentním usnesením, v němž vyzvali vládu, aby trvala na mezinárodněprávní závaznosti Melku.

Přes uvolnění se však obnažují obrysy hlubšího a závažnějšího rozporu. Jak bylo upozorněno v loňském vydání této publikace, mezi oběma zeměmi panují dosti odlišné představy o zajištění budoucích energetických zdrojů. Spor o JETE tak může být pouhou špičkou ledovce, která brzy uvolní místo podstatnějšímu dialogu o energetické budoucnosti jako takové. Zatímco česká vláda se stále otevřeněji kloní k rozšiřování jaderných energetických zdrojů jako k jedné z hlavních alternativ řešení energetické budoucnosti, Rakousko sází na zemní plyn, na obnovitelné zdroje a na efektivitu využívání energií. V roce 2008 se tato diskuse vedla i v evropské rovině, v česko-rakouské bilaterální relaci se tento střet přetavil do rakouského odporu proti plánům na rozšiřování stávajících kapacit českých jaderných elektráren.

To, že mohl rok 2008 předznamenat přesun pozornosti od stávajících kapacit JETE k budoucnosti jaderné energie v ČR, lze dokázat i tím, že jinak spíše smířlivější lidovecký ministr životního prostředí Josef Pröll rezolutně odmítá plány na dostavbu dalších dvou bloků JETE. Proti rozšíření se vyjádřil např. v souvislosti s žádostí ČEZ o posouzení vlivu možné dostavby JETE na životní prostředí (tzv. proces EIA /*Environmental Impact Assessment*/). Rakousko ovšem ve skutečnosti příliš prostředků, jak se postavit proti plánům ČEZ, v tuto chvíli nemá, což si uvědomovali i opoziční Zelení a protijaderní aktivisté. Konkrétně Zelení se pokusili vyvolat tlak na vládu, aby otázku rozšíření JETE převedli na mezistátní úroveň, a vývoj z léta 2008 označili za naprosté selhání vlády a zejména pak lidoveckých ministrů.³¹ Tyto snahy však neuspěly, navíc česká strana měla po ruce argument, že rozhodnutí ČEZ je rozhodnutí

akciové společnosti, nikoli vlády ČR (byť většinovým akcionářem ČEZ je Ministerstvo financí ČR). Objevily se i další, spíše izolované pokusy o mezinárodněprávní postup proti rozšíření JETE. Například poslanec za Svobodomy slnou stranu Rakouska (FPÖ) podal proti plánům dostavby elektrárny stížnost u Evropského soudu pro lidská práva. Vzhledem k zahlcení štrasburského soudu však není pravděpodobné, že se touto stížností začne v dohledné době zabývat, a i poté jsou vyhlídky na úspěch stížnosti minimální.

Z českého pohledu je závažnější, že sám zákon č. 100/2001 Sb., který legislativně upravuje proces posuzování vlivů na životní prostředí, byl napaden EK, neboť stávající úprava neodpovídá evropskému právu. Schválení novely komplikovala i situace v Poslanecké sněmovně a celá věc je stále otevřená. Této situace využila i hornorakouská vláda, která v polovině září 2008 oznámila, že podá námitku u Evropské unie proti možné dostavbě JETE. Vezmeme-li v úvahu, že o proces EIA ČEZ usiluje i v případě JE Dukovany, bude hlavní zahraničněpolitická bitva nejbližších měsíců vedena o rozšiřování stávajících jaderných kapacit ČR, tím spíše, že ČEZ se stane strategickým partnerem i při stavbě nové jaderné elektrárny ve slovenských Jaslovských Bohunicích. S těmito kroky se Rakousko bude smířovat jen obtížně a bude na české diplomacii, aby je obhájila.

V roce 2008 bylo možné se setkat s prchavými náznaky změn v rakouském protijaderném postoji. Například bývalý kancléř Wolfgang Schüssel (ÖVP) v debatě o obecných zásadách energetické politiky v parlamentu prohlásil, že Rakousko by nemělo vzhledem k nepopíratelnému růstu významu jaderné energetiky stát stranou.³² Obdobně nečekaně přišla některá rakouská média s kritikou rakouské vlády, když ta zablokovala na únorovém jednání ministerské rady EU o energetické politice iniciativu, vyzývající ke společné podpoře výzkumu modernějších a bezpečnějších jaderných elektráren. Rakouské noviny nešetřily obraty jako „popírání reality“, „trvání na nesmyslných tabu“, „zpátečnických náboženstvích“ či přímo hovořili o „lžích“. Je tedy možné, že i v Rakousku tváří v tvář energetickým výzvám budoucnosti dochází k uvolnění malého kamínku v jinak skálopevné protijaderné hrázi. Tento vývoj by česká diplomacie měla pečlivě mapovat.

Nákup ozbrojených transportérů Pandur II

V prosinci 2007 česká vláda odstoupila od obří zakázky na 199 transportérů Pandur II od rakouské firmy Steyr³³ z důvodu zpoždování dodávek. Rakouská vláda měla na realizaci zakázky velký zájem – prodej obrněných transportérů je jednou z nadějí pro další existenci koncernu Steyr. Téma Pandurů bylo nastoleno i na lednovém jednání M. Topolánka ve Vídni. Lze se domnívat, že právě na této schůzce, navzdory pozdějšímu poněkud nečitelnému vývoji (kdy zejména z ministerstva obrany neustále přicházely zprávy, že odstoupení od smlouvy je definitivní), došlo k rámcové dohodě – obchod bude přece jen realizován, ale česká vláda nakoupí zhruba o polovinu menší počet obrněných transportérů. K dohodě měla vláda ČR několik dobrých důvodů. Za prvé, dalších 12 českých firem má podíl na výrobě. Za druhé, do celé záležitosti se vložili zástupci amerického koncernu General Dynamics, jemuž firma Steyr-Daimler-Puch Spezialfahrzeuge patří a kteří hrozili žalobou za zmařené investice. Politickou

váhu dodal zájmům americké firmy také vojenský atašé USA v Praze. Za třetí, v průběhu roku se objevily spekulace (živené zejména rakouskou FPÖ), že souhlas s nákupem Pandurů je součástí většího, politického a diplomatického obchodu: rakouští vládní poslanci podpoří informační dohodu o Temelínu, česká vláda podpoří nákup obrněných transportérů. Rakouské ministerstvo zahraničních věcí i kancléřství sice existenci podobné dohody rázně odmítlo, ovšem vzhledem k tomu, že k podobným diplomatickým a politickým obchodům dochází vcelku běžně, navíc oběma stranám by taková dohoda jednoznačně prospěla, nelze ji zcela vyloučit. V každém případě vláda v lednu odsouhlasila pokračování rozhovorů, z nichž vzešla předběžná dohoda o nákupu 107 transportérů oproti původnímu počtu 199.

Ještě v prosinci 2008 však nebylo vše dojednáno. Na počátku dubna 2008 vláda odsouhlasila memorandum o porozumění, které bylo se Steyrem podepsáno 9. dubna.³⁴ Záhy po podepsání memoranda se objevily potíže – už např. v tom, že nebylo stanoveno datum zahájení dodatečných zkoušek, které požadovalo MO. Skutečné problémy ovšem nastaly při sjednávání nového kontraktu, které bylo zahájeno na počátku července. Mezi nejobtížnější body patřilo stanovení harmonogramu dodávek, právní náležitosti možného vypovězení smlouvy a zejména cena, kdy Steyr pravděpodobně nesusouhlasil s dohodnutou cenou za jeden kus. Česká strana původně počítala s tím, že zůstane u dohodnuté ceny za jeden kus, což by znamenalo, že celý obchod vyjde ČR zhruba o 54 procent levněji, než jaký byl původní předpoklad. Tento cenový posun ovšem Steyr nechtěl přijmout. V létě 2008 tak probíhala tvrdá vyjednávání a ještě na konci roku byla většina těchto bodů stále na stole.³⁵ Dle diplomatických zdrojů byla pro vyjasnění sporných bodů klíčová schůzka v prosinci 2008 na úrovni náměstků ministrů obrany, po níž následovalo již spíše ladění technických detailů. Jasně o podstatě celé dohody tedy bude až v prvních měsících roku 2009.

Stojí za připomenutí, že v roce 2009 se Česká republika může ocitnout v opačné situaci, kdy se bude Rakousku snažit prodat 10–20 kusů svých nepotřebných bitevníků L-159. Problémem na rakouské straně jsou zejména finance, navíc se Rakušané budou rozhodovat mezi dalšími nabídkami.

Ostatní témata

Minulostní agenda (zejména spjatá s poválečným odsunem a tzv. Benešovými dekrety) nepředstavuje od vstupu do EU vitální položku v česko-rakouských vztazích, udržuje si ovšem nezanedbatelný konfliktní potenciál. V roce 2008 došlo na rakouské straně k dalším pokusům o aktivizaci těchto témat a v této souvislosti je třeba si všimnout zejména kroků lidoveckého mluvčího pro záležitosti vyhnanců Norberta Kappellera a *Sudetoněmeckého krajanského sdružení* (SLÖ). Kappeler po celý rok 2008 usiloval o to, aby se minulostní otázky dostaly na nejvyšší bilaterální úroveň, v únoru kritizoval např. sociálnědemokratického kancléře Gusenbauera za to, že tuto oblast explicitně nenastolil při lednovém setkání s českým premiérem ve Vídni.³⁶ Váhu těmto pokusům později dodal i státní tajemník rakouského ministerstva zahraničních věcí Hans Winkler, který se spolu s Kapellerem počátkem dubna kriticky vyjádřil na adresu zemí, jež neprojevují vstřícnost vůči požadavkům vysídleneckých svazů. V téže době SLÖ přijala deklaraci, v níž opakuje obvinění vůči ČR i SR z genocidy a vznesla

požadavek na odškodnění. Dle dostupných informací však podobné snahy neměly na nejvyšší úrovni patřičnou odezvu a minulostní téma zůstává tak mimo nejvyšší bilaterální agendu. Přesto však bude česká diplomacie vzhledem k vysídleleckým aktivitám v roce 2008 potřebovat vysokou míru nasazení, aby k politizaci minulostní agendy nedocházelo ani v budoucnosti, tím spíše, že nový rakouský ministr zahraničních věcí Michael Spindelegger zvolil před svou lednovou cestou do Prahy minulostní otázky jako jedno z témat, které by rád nastolil k jednání.

S určitými výhradami Rakousko uznalo právo České republiky na umístění radarové základny amerického protiraketového systému, což je téma, které částečně negativně ovlivňovalo vzájemný vztah v roce 2007.

V politické rovině tedy rok 2008 přinesl zklidnění situace, citlivé otázky nebyly zdůrazňovány ani v kampani předčasných rakouských parlamentních voleb. Pokračovala vysoká intenzita návštěv na prezidentské úrovni a dobrým důkazem česko-rakouské vzájemnosti bylo i vyvrcholení vzpomínek na rok 1968, v němž Rakousko přijalo tisíce českých emigrantů. Symbolický význam také mělo rozhodnutí nového rakouského ministra zahraničních věcí M. Spindeleggera učinit jako svou první zahraniční cestu návštěvu České republiky (namísto tradičního Švýcarska). Postupným uvolňováním „tradiční“ bilaterální zátěže – a pokud tento trend zůstane zachován i v příštích letech – se otevírají možnosti širších úvah o regionální spolupráci či o spolupráci v evropských otázkách. Na závěr lze pouze přidat postřeh, že rakouská média věnují české zahraniční a zejména evropské politice poměrně značnou pozornost.

Hospodářské vztahy a resortní spolupráce

Obchodní výměna

V roce 2007 narůstal rakouský vývoz do České republiky, čímž došlo ke snížení tradičně kladného salda ve prospěch ČR. Rok 2008 (data jsou k dispozici pouze za prvních 8 měsíců)³⁷ pak znamenal návrat rakouského vývozu k předchozím hodnotám a český vývoz naopak vykazoval známky většího oživení. V průběhu roku však došlo k postupnému zpomalování a i vzhledem k sílící hospodářské krizi lze očekávat zpomalení růstu obchodní výměny. Nejvíce v roce 2008 rostl obchod s energetickými produkty – na straně Rakouska táhl vývoz obchod s ropnými deriváty, oproti tomu ČR zaznamenala výrazný růst ve vývozu uhlí a elektrické energie. Významu energetické problematiky v politické rovině tedy odpovídá i dynamický rozvoj obchodní spolupráce v tomto odvětví. Naopak předběžné výsledky za rok 2008 ukazují, že se nedařilo tradičně silné komoditě – stroje a přepravní zařízení –, která dokonce zaznamenala oproti roku 2007 pokles, který se ovšem týkal obou stran. Stagnace či dokonce pokles právě v této oblasti, která tvoří až 40 procent vzájemného obchodu, je pro celkový výsledek rozhodující. Protože data byla v době dokončování textu k dispozici pouze za období leden–srpen 2008, statistiky ještě nezahrnou závěr roku, kdy se začala ve větší míře projevovat hospodářská krize. Úsilí o zachování vysoké úrovně vzájemné obchodní výměny by mělo být právě v této době jednou z priorit české zahraniční politiky, vezmeme-li v úvahu, že Rakousko patří mezi přední obchodní partnery a že výkon českého hospodářství je z většiny závislý na zahraničním obchodu.

Investice

Pravděpodobně nejvýznamnější rakouskou investicí v ČR za rok 2008 byl listopadový nákup 92,4procentního podílu v *Burze cenných papírů Praha* (BCPP), který se podařilo uzavřít vídeňské burze. Pro vídeňskou burzu šlo o zásadní pokrok při expanzi do zemí střední a východní Evropy. Pro pražskou burzu znamená tento krok vidinu posílení expanze českých kapitálových trhů. Předními akcionáři vídeňské burzy jsou Bank Austria Creditanstalt a Erste Group Bank, která je vlastníkem České spořitelny a která je jednou z nejsilnějších skupin ve středoevropském regionu. Mezi další významnější investice patřil nákup 34 procent litovelské strojírenské firmy Papcel, další rozšíření nábytkářského obchodního domu KIKA (do Liberce) a plán rakouského Immorentu postavit v Plzni administrativní park. Nejvýznamnějšími rakouskými investory v ČR i v roce 2008 zůstaly banky – Erste Bank, Bank Austria Creditanstalt a Raiffeisenbank, následovány dodavatelem stavebních materiálů Bramac.

České investice v Rakousku jsou i nadále spíše popelkou, v posledních letech se však zájem zvyšuje. Zajímavým počinem byl jeden a půl roku trvající proces kompletního převzetí rakouského výrobce nealkoholických nápojů Waldquelle Kobersdorf Karlovarskými minerálními vodami, zakončený v prosinci 2008 (to mj. vyvolalo i určitou emotivní odezvu u některých rakouských médií). Důkazem zvýšeného zájmu o investice v Rakousku je také možnost, že se ČEZ zúčastní privatizace hornorakouské společnosti Energie AG.³⁸

Otevření rakouského pracovního trhu

Tradičním bodem ČZP vůči Rakousku po vstupu do EU je úsilí o otevření rakouského pracovního trhu českým občanům, které zůstalo i v roce 2008 Rakouskem oslyšeno. Rakousko svůj pracovní trh pootevřelo omezeně na počátku roku pro obory, které poctíují nedostatek pracovních sil³⁹. Trh byl otevřen jen na období jednoho roku, navíc zaměstnání zahraničního pracovníka vyžaduje potvrzení pracovního úřadu, že na dané místo není rakouský zájemce. Širší uvolnění pracovního trhu prosazoval v roce 2008 rakouský ministr hospodářství a práce Martin Bartenstein a v závěru roku 2008 se ke tlaku na Rakousko (ale i Německo, Belgie a Dánsko, které využívají přechodných období) přidala i EK.⁴⁰ Klíčovým obdobím pro rozhodování rakouské vlády budou první týdny roku 2009, neboť do dubna tohoto roku bude muset být EK informována o možném prodloužení přechodného období. Lze spíše očekávat prodloužení do dubna 2011. K tomu je ovšem nutné dodat, že ani zmíněné uvolnění pracovního trhu pro vybrané profese nezvýšilo zájem o práci v Rakousku očekávaným způsobem. Pro českou stranu by otevření pracovního trhu tedy spíše bylo symbolickým gestem, otázkou zůstává, zda se situace nezmění tváří v tvář prohlubující se globální hospodářské stagnaci, jejímž průvodním jevem je rovněž rostoucí nezaměstnanost a inklinace k protekcionismu.

Doprava

Problémem v česko-rakouském vztahu zůstává propojení dopravních infrastruktur. V roce 2008 bylo středem nejžhavějších diskusí dálniční propojení Brna s Vídní. Již v roce 2007 bylo podepsáno memorandum k vybudování této trasy, problémy ovšem

přetrvávaly na obou stranách (jak výhrady ekologů, tak nedostatek financí). V červnu 2008⁴¹ česká vláda definitivně rozhodla o dostavbě rychlostní silnice R52 z Pohořelic do Mikulova a později také o dálničním obchvatu Břeclavi a prodloužení rychlostní silnice R55 až k rakouským hranicím. V cestě nyní ještě stojí rozhodnutí Ústavního soudu z počátku prosince 2008, který uložil Nejvyššímu správnímu soudu přezkoumat, zda vyhlášení územních plánů, schválených před prvním lednem roku 2007, má povahu obecné vyhlášky. Toto řízení však nezastavilo přípravu stavby R52, která by měla začít v roce 2010 a v roce 2014 by měla být napojena na rakouskou dálnici A5.⁴² Smluvní základ tomuto napojení měla poskytnout mezivládní dohoda, k jejímuž podpisu se 19. září chystali ministři dopravy Aleš Řebíček a Werner Fayman. Kvůli formálním pochybením však český ministr dopravy neobdržel od ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga plnou moc k podpisu dohody, a ten byl – k velké nelibosti Jiho-moravského kraje, některých poslanců i rakouské strany – odložen. Této kauze byla věnována značná pozornost jak v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, tak i v médiích. Nakonec bylo dohodnuto, že smlouvu v lednu 2009 podepíše za ČR český vel-vyslanec v Rakousku Jan Koukal.

Rakouská A5 i česká R52 jsou součástí plánované transevropské dopravní sítě, známé pod zkratkou TEN-T. Součástí téže sítě jsou i další dva projekty – železniční a dálniční spojení Českých Budějovic s hornorakouským Linzem. Současné propojení představuje jakési „úzké hrdlo“ v severojižní evropské trase. Mezi ČR a Rakouskem v této věci bohužel dlouhodobě nepanuje shoda. Zatímco ČR trvá na propojení dálničním i železničním, Rakousko se k možnosti dálničního propojení staví zdrženlivě a upřednostňuje pouze železniční trasu. Podle dostupných informací se však v roce 2008 oběma projekty již zabývala spolková vláda a zařadila je na seznam prioritních dopravně-stavebních akcí svého funkčního období. Dokončení realizace v dohledné době se však nepředpokládá.

Zdravotnictví

V říjnu 2008 se ve Znojmě konala schůzka ministrů zdravotnictví (Tomáš Julínek a Andrea Kdolsky), která navazovala na neoficiální rozhovory ze srpna 2008 na úrovni generálních ředitelů obou ministerstev. Významným tématem tohoto jednání byla přeshraniční mobilita pacientů a hlavním výsledkem byl podpis dohody, která umožní záchranným týmům z obou stran hranice zasáhnout podle toho, který je v danou chvíli blíže k řešené události. Lidé z příhraničního regionu by rovněž měli možnost užívat lékařské péče v nemocnicích na druhé straně hranice (pro obyvatele z Dolních Rakous jde o nemocnici ve Znojmě, pro Jihočechy o nemocnici v rakouském Gmündu). Dalším zdravotnickým tématem je rovněž vzájemné poskytování informací mezi hygienickými stanicemi o výskytu možných epidemií. Projekty spolupráce v oblasti zdravotnictví jsou prozatím dohodnuty do roku 2011 a celkové náklady se odhadují na cca 580 000 EUR.⁴³

Kulturní spolupráce

V roce 2008 byla podepsána nová smlouva o spolupráci v oblastech kultury, školství, vědy, mládeže a sportu, která nahradila zastaralý dokument z roku 1977. Cesta k pod-

pisu dohody nebyla snadná. Po neúspěšných jednáních z let 1997–2001 bylo v roce 2002 dohodnuto, že bude respektována zmíněná smlouva z roku 1977. Proces sjednání nové kulturní dohody byl iniciován rakouskou stranou v roce 2004, klíčové expertní setkání se odehrálo v prosinci 2007. Návrh byl vládou schválen v září 2008, a k podpisu samému došlo – pro velké vytížení obou ministrů zahraničních věcí – až 21. listopadu. Návrh kulturní dohody předpokládá zřízení *Smíšené česko-rakouské komise*, která vytyčí konkrétní podmínky plnění dohody, popř. navrhne programy spolupráce. Dále např. řeší existenci Českého centra ve Vídni, které dosud nemělo smluvní ukotvení.⁴⁴

Jinak byla v oblasti kultury v roce 2008 pozornost upřena zejména na vzpomínkové akce, spjaté s 40. výročím událostí srpna 1968.

Přeshraniční spolupráce

Rámcové podmínky financování přeshraniční spolupráce z evropského operačního programu byly detailně popsány v předchozím vydání „analýzy“. Rok 2008 byl již rokem realizace některých projektů. V červenci bylo rozhodnuto o přidělení zhruba 8,5 milionu EUR na přeshraniční spolupráci na jih Čech. Peníze z evropského fondu by měly být určeny zejména na přeshraniční turistiku, kulturní aktivity, ale i na zlepšení dopravní infrastruktury, např. na opravu silnice vedoucí na rakouský Gmünd. V prvním posuzovacím kole o dotace usilovalo celkem 39 projektů, z toho 29 úspěšně (19 z nich bylo podáno s účastí Jihočeského kraje, o zbytek se dělí subjekty z kraje Vysočina a Jihomoravského kraje). Ve dnech 15. a 16. prosince se znovu sešel Monitorovací výbor Evropské územní spolupráce Rakousko–Česká republika spolupráce a ze 45 navržených projektů jich schválil 37. Na jejich realizaci by mělo dojít až v průběhu roku 2009.

POLSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Východiska a politický kontext

Polsko se – i díky politické spřízněnosti současných vlád – těší postavení jednoho ze strategických regionálních partnerů ČR a rok 2008 této skutečnosti ve všech směrech odpovídal. Jednou z nejvýznamnějších událostí roku 2008, která tomuto trendu odpovídá, bylo úspěšné dokončení procesu vytváření česko-polského fóra. V roce 2008 více méně stagnovalo řešení tzv. územního dluhu a došlo také na jeden poněkud rozpačitější moment, kdy obě země přišly s částečně si konkurujícími strategiemi pro politiku EU vůči zemím východní dimenze *Evropské politiky sousedství* (ENP) (vše viz níže). Stejně jako v roce 2007 lze českou politiku vůči Polsku rozdělit na „vysokou politiku“, která má potenciál oslovit českou politickou sféru, a „všednodenní agendu“, která je vedena zejména z exekutivní a administrativní roviny.

Díky velkému veřejnému i politickému zájmu o problematiku umístění prvků americké protiraketové obrany v ČR se ve srovnání s ostatními středoevropskými státy dostal Polsku nepoměrně větší prostor i ve vnitropolitické diskusi. O Polsku se v několika případech hovořilo jak na plenárních zasedáních PSP ČR, tak na jednání výborů. Padaly otázky a připomínky ke vztahu polské veřejnosti k protiraketám či ke koordi-

naci vyjednávání obou vlád s USA. Polsko bylo rovněž v politické diskusi využíváno ke kritice projektu v letním období, kdy se objevily spekulace, že by mohla být ukončena vyjednávání mezi Polskem a USA. Z analýzy parlamentních diskusí za rok 2008 vyplynulo, že opozice důsledně sledovala polské aktivity a každou zdrženlivost v přístupu vůči USA použila jako důvod ke kritice vládního postupu. Nelze se přitom ubránit dojmu, že ne zcela jasné zprávy o zpoždění v jednáních mezi Polskem a USA z druhé čtvrtiny roku 2008 byly opozicí interpretovány jako definitivní stav, jako skutečnost, že „Polsko odmítá na svém území zříditi aktivní část“ systému.⁴⁵ Tento postup svědčí buď o neporozumění, nebo o účelové politické (dez)interpretaci dostupných dat (zde je nutné dodat, že přinejmenším někteří opoziční poslanci, např. předseda Zahraničního výboru Jan Hamáček, polské zdržování chápali spíše jako diplomatickou hru⁴⁶). K tomu jen připomeňme, že „Polskem“ často argumentovali i představitelé vládních stran. Jejich opakované a trvalé vládní ujišťování o „striktní koordinaci“ či odmítání „zvolňování jednání“ z polské strany zněla obdobně nepřesvědčivě.⁴⁷ Při jednáních s USA nedocházelo mezi Polskem a Českou republikou ani tak ke koordinaci jako spíše ke vzájemné informovanosti – což je ovšem zásadní rozdíl.

Z racionálnější vedené diskuse vyplynulo základní dilema: zda může v Brdech stát radar za situace, kdy v Polsku nebude vybudována základna s interocepty. Vzhledem k nástupu nové americké administrativy a možným změnám v celém projektu bude tato otázka klíčová i v roce 2009. Oproti roku 2007 z politické diskuse vymizela kritika přílišné vazby české vlády na polský euroskepticismus, reprezentovaný zejména polským prezidentem či expremiérem Jaroslawem Kaczyńským. Je tedy patrné, že polarizace a politizace některých zahraničněpolitických témat vtáhla do politické diskuse i jinak politicky, mediálně a veřejně nepříliš zajímavý vztah ČR k Polsku. K doplnění obrazu o politické diskusi ve vztahu k Polsku je ještě nutné připomenout otázku tzv. hraničního dluhu, jehož řešení bude podléhat parlamentnímu souhlasu, a který zasáhl přinejmenším do regionální politiky, ale částečně i do diskusí mezi poslanci a senátory. Za stávající situace – a navzdory značné politické polarizaci – však není nutné se obávat, že by velké strany nenalezly v této věci společnou řeč.

V oblasti smluvních vazeb došlo pouze k dílčí změně v *Dohodě mezi vládou České republiky a Polské republiky o hraničních přechodech*, upravující režim na přechodu Glucholazy–Mikulovice. Dále byl v roce 2008 byl spuštěn ratifikační proces *Smlouvy mezi Českou republikou a Polskou republikou o provádění geologických prací v oblasti společných státních hranic*, která byla dohodnuta v prosinci 2007 a kterou v prvním čtení v říjnu schválila Sněmovna PČR a následně doporučil k ratifikaci i sněmovní Zahraniční výbor (viz níže). Velký úspěchem a posunem v bázi bilaterálních vztahů představuje listopadový podpis *Memoranda o porozumění*, v němž Karel Schwarzenberg a Radosław Sikorski (ministři zahraničních věcí) schválili vznik Česko-polského/Polsko-českého fóra. O fóru se jednalo zhruba rok a mělo by se stát trvalou platformou pro společné iniciativy v oblasti kultury, umění, vědy, vzdělávání, přeshraniční spolupráce, mládežnických výměn a podobně (více viz níže). Specificky kulturně zaměřený charakter mělo podepsání *Programu spolupráce na léta 2008–2010* mezi ministerstvy kultury ČR a Polska v září 2008, které specifikuje provádění existující smlouvy o spolupráci v oblasti kultury, školství a vědy z roku 2003.⁴⁸

Agenda a události

Obdobně jako v roce 2007 byla agenda ČZP vůči Polsku spoluurčována průběhem jednání o americkém protiraketovém systému a evropskými otázkami. V evropských otázkách již nešlo pouze o postoj k *Lisabonské smlouvě*, ale také o blížící se české předsednictví Radě EU, energetickou politiku a o řešení silící hospodářské recese.

V roce 2008 se uskutečnila řada bilaterálních setkání na nejvyšší úrovni, která – kromě dalších jednání na okraji V4 či multilaterálních fór – podtrhovala vysokou kvalitu současných česko-polských vztahů. Prezident Klaus vykonal dvě bilaterální návštěvy Polska (v březnu a říjnu), v červenci přijal polského prezidenta v Lánech, kromě toho se v Praze v lednu setkal s polským premiérem Donaldem Tuskem a v listopadu s ministrem zahraničních věcí R. Sikorským. Premiér Topolánek sice v roce 2008 nevykonal čistě bilaterální cestu do Polska, v lednu 2008 se však uskutečnila významná oficiální návštěva polského předsedy vlády D. Tuska. Ten se v Praze kromě českého premiéra setkal se všemi nejvyššími českými ústavními činiteli. Mezi témata jednání patřily plány na vybudování německého centra proti vyhánění, české předsednictví v EU a energetická bezpečnost, hlavním tématem ovšem byla problematika amerického protiraketového systému.

Jednání o protiraketové obraně

Polsko i Česká republika zaujímaly poněkud odlišný postoj k vyjednávání s USA. Polsko vyžadovalo od USA dodatečné investice do své obrany, a tento postup byl ještě zdůrazněn po nástupu Tuskovy vlády, ČR si podobné podmínky nekladla. Ještě den před lednovou pražskou návštěvou prohlásil polský premiér, že dohodu podmiňuje zvýšením bezpečnosti Polska, a např. polský ministr obrany Bogdan Klich neváhal v této souvislosti užívat i poměrně ostrá slova. Kromě poskytnutí obranných systémů Patriot 3 či THAAD požadovalo Polsko také uzavření samostatné dohody o vzájemné vojenské spolupráci. Na jednání samém se sice premiéři shodli, že upřednostňují kvalitu před rychlostí, ale odlišné strategie si oba státy podržely. Na konci února tento fakt jasně vyjádřil premiér Tusk, když prohlásil, že polsko-americké rozhovory o základně pravděpodobně skončí až poté, co jednání uzavře ČR, či dokonce až po amerických prezidentských volbách (což se ovšem nakonec nestalo).⁴⁹ Polští představitelé navíc opakovaně prohlašovali (např. ministr zahraničních věcí Sikorski), že se Polsko necítí ohroženo Íránem, svůj eventuální souhlas pojímali spíše jako vstřícnost vůči důležitému spojenci.⁵⁰ I zde se tedy oba státy rozcházely.

Pokud jde o vzájemnou komunikaci, Polsko se zajímalo o české zkušenosti z vyjednávání o dohodě SOFA, které ČR uzavřela v září, kdy byla polská jednání téměř na začátku.⁵¹ Pokud bylo možné hovořit o určité koordinaci, pak šlo zejména o společné kritické postoje vůči Rusku, které je k americkým plánům ve střední Evropě vysoce nesmiřlivé. V průběhu roku sice pravděpodobně docházelo k určitým kvalitativním posunům v komunikaci s polskou stranou, došlo však i ke drobné rozmišce na počátku března 2008, kdy se český premiér Topolánek v televizní debatě polemicky vyjádřil k polskému tvrdému postoji vůči USA a zpochybnil smysluplnost polské strategie. Na Topolánkova slova dokonce reagoval polský expremiér Jarosław Kaczyński (PiS) a kritizoval Tuskovu vládu, že svým přístupem ztrácí v ČR důležitého spojence.

Natolik vyhrocená situace z jara 2008 nebyla, ale určité komunikační problémy pokračovaly, což dokumentuje např. výrok české ministryně obrany Vlasty Parkanové (KDU-ČSL) z března 2008, kdy otevřeně připustila možnost, že se Polsko s USA nedohodnou.⁵² Tento výrok sice M. Topolánek později označil za předčasný, i tak ovšem svědčí o určité české nejistotě ohledně stavu polsko-amerického jednání. K nejistotě ostatně přispívala i americká strana, která několikrát připustila možnost fungování brdského radaru i bez polských protiraket, či možnost ukončení jednání s Polskem. K dohodě mezi Polskem a USA nakonec v létě 2008 došlo, navíc zhruba v době, kdy veřejná podpora pro umístění amerických raket v Polsku narostla v souvislosti se srpnovým rusko-gruzinským konfliktem. Vzhledem k nástupu nového amerického prezidenta Baracka Obamy (leden 2009), který zaujímá k protiraketovému systému vlažnější postoj než republikánská administrativa George Bushe, není však scénář „český radar bez polských raket“ stále ještě zcela mimo hru.

Ať už probíhala komunikace mezi ČR a Polskem ohledně amerických plánů na protiraketový systém jakýmkoli způsobem, je nepochybné, že celá záležitost zásadně přispěla k zúžení vazeb mezi oběma zeměmi. Dobrým důkazem takto zesílené komunikace je fakt, že v předchozích letech byla nastolena otázka, jak posílit mechanismy setkávání na pracovních a expertních úrovních. Pro upevnění takové komunikace byla ke konci roku 2007 podepsána dohoda o spolupráci mezi MZV Polské a České republiky.⁵³ Hodnocení míry naplňování této dohody se sice různí – zejména v souvislosti s blížícím se předsednictvím je kapacita vysokých činitelů MZV téměř vyčerpána a namísto pravidelných setkávání, která by měla připravovat a navrhnout velvyslanectví obou zemí, docházelo spíše k ad hoc pracovním konzultacím, např. na okraji multilaterálních fór. Díky existenci silných společných témat však byla intenzita setkávání na expertních či pracovních úrovních v roce 2008 posilována⁵⁴ bez ohledu na zmíněnou dohodu o spolupráci.

Evropská témata

V první polovině roku 2007 převládala na politické úrovni česko-polských vztahů témata spjatá s vyjednáváním reformní – lisabonské – smlouvy. Takto silné jednotící téma se v roce 2008 neobjevilo, přičemž je rovněž nutné předeslat, že současná polská vláda se od počátku profiluje jako proevropštěji naladěna než česká koaliční vláda, což připustil po jednání s polským premiérem Tuskem i předseda Senátu ČR Přemysl Sobotka. Určitou změnu postoj prodělal i polský prezident Lech Kaczyński, který oproti původnímu, velice zdrženlivému stanovisku vůči smlouvě po jejím odmítnutí v irském referendu opakovaně zdůrazňoval, že Polsko nebude překážkou *Lisabonské smlouvě*. Před letní návštěvou polského prezidenta v ČR se dokonce objevily spekulace, že se L. Kaczyński pokusí zapůsobit na českého prezidenta, aby k *Lisabonské smlouvě* zaujal vstřícnější postoj. Dle polských médií mělo totiž těsně před českou návštěvou polského prezidenta dojít k domluvě mezi ním a francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym. Polskému prezidentu měla být slíbena výstavba továrny na motory Peugeot v Polsku, Kaczyński měl na oplátku slíbit, že nebude blokovat přijetí *Lisabonské smlouvy* a navíc v tomto směru působit i na V. Klause, s nímž ho pojí blízké politické vztahy. Oba státníci sice podobné spekulace odmítli, ratifikace *Lisabonské*

smlouvy přesto byla hlavní náplní jejich červencového pracovního setkání v Lánech. Ve své interpretaci tohoto dokumentu se poměrně výrazně lišili. V tomto období bylo pro českou diplomacii důležité nenechat se vmanévrovat do situace, kdy by ČR byla jediným státem odmítajícím *Lisabonskou smlouvu*. K tomu je ještě nutné doplnit, že polský prezident existenci slibu, že nebude stát *Lisabonské smlouvě* v cestě, stále potvrdzoval, ale přesto ji do konce roku 2008 nepodepsal.

Na nejvyšší úrovni opakovaně zaznívala prohlášení o úzké spolupráci v průběhu českého předsednictví v Radě EU, zejména v oblasti východní politiky EU a energetiky. Explicitně tento zájem vyjádřil M. Topolánek před pracovním setkáním s D. Tuskem na okraji jednání V4 v listopadu 2008.⁵⁵ V některých klíčových momentech ve druhé polovině roku, kdy by bylo možné demonstrovat solidaritu se středoevropskými státy (např. summity věnované klimatickému balíčku), se však Česká republika ke společným prohlášením nepřidala, právě s odkazem na svou budoucí předsednickou roli, která by neměla spočívat pouze v prosazování úzkých regionálních priorit, ale také (a zejména) ve zprostředkovatelské a kompromisní funkci.

V souvislosti s českým předsednictvím v Radě EU polská strana se zvyšující intenzitou projevovala zájem o sdílení zkušeností, na českém MZV je přítomna polská diplomatka a probíhá řada konzultací na nejrůznějších pracovních úrovních. Polský premiér rovněž aktivně i na visegrádských summitech zdůrazňoval potřebu solidarity a podporu českému předsednictví.

Pokud jde o východní politiku, rozpaky vzbudil částečně si konkurující přístup obou států ke způsobu, jak komunikovat své a visegrádské priority vůči „východní politice“ EU (více viz část věnovaná V4 a kapitola 11 Elsy Tulmets – *Země východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice*). Tyto rozpaky se neprojevily na oficiální úrovni česko-polských vztahů, ale je fakt, že např. bývalý polský premiér J. Kaczyński obvinil polskou vládu, že při přípravě Východního partnerství Českou republiku obešla, což může narušit strategické vztahy obou států. Dle oficiální (a to i české) interpretace celého problému však polská iniciativa bezprostředně navázala na český *non-paper* z dubna 2008 a nešlo tedy o pokus o obejít ČR. Je zřejmé, že právě problematika východní politiky EU, energetické politiky a částečně snad i západního Balkánu skýtají největší potenciál pro vzájemně se obohacující bilaterální vazby.

Tento postřeh neznamená, že by ve zmíněných oblastech měly oba státy nutné shodné zájmy, naopak, jak v oblasti východní, tak i energetické politiky existují odlišné přístupy i zájmy, které nezmizí jen díky politicky nadstandardním vztahům. ČR a Polsko se příliš neshodnou jak v názorech na pokračování liberalizace trhu s energiemi, tak v některých oblastech energetické bezpečnosti (např. české plány na plynovod Gazela). Na druhou stranu pozitivně působí pokračující obchodní a investiční propojování v oblasti energetiky v obou státech a např. společný zájem udržet při životě ropovod Družba.

Na počátku roku 2008 se podobně jako ve vztahu k Rakousku objevily po vstupu do schengenského prostoru problémy s nárůstem počtu čečenských migrantů z Polska přes území ČR do Rakouska. Tuto problematiku se však podařilo včas diplomaticky neutralizovat. Statistiky ze závěru roku 2008 také ukázaly mírný nárůst kriminality

(zejména krádeží aut). Bez ohledu na tyto skutečnosti jsou celkové zkušenosti se zavedením schengenského režimu pozitivní zejména v oblastech turistiky, obchodu, přeshraniční spolupráce či dopravy (více níže).

Ostatní témata

Patrně nejvýznamnější událostí roku 2008 bylo podepsání memoranda o zřízení Česko-polského/Polsko-českého fóra. Česko-polské fórum vyšlo z české iniciativy a polská strana reagovala od počátku pozitivně. Fórum si klade za cíl být platformou pro podporu existujících i nových aktivit v oblasti politiky, sportu, kultury, vzdělávání, vědy, historie, výměny mládeže, přeshraniční spolupráce, médií, hospodářství atd. Iničiátoři fóra věří, že v případě jeho úspěchu by mohlo přispět k posílení nezávislosti bilaterální relace mezi ČR a Polskem na aktuálních politických podmínkách, které mohou, ale také nemusí být příznivé. K podpisu memoranda došlo v listopadu 2008 ministry zahraničních věcí obou států, do konce roku 2008 probíhalo naplňování formální struktury fóra, tj. programové rady, koordinátora fóra a administrátora fóra. Programová rada funguje jako poradní orgán ministra zahraničních věcí a hodnotí návrhy na udělení finančních prostředků. Finanční prostředky činí 5 milionů Kč na dva roky na každé straně, půjdou z rozpočtu MZV. Po dvou letech bude systém financování – stejně jako fungování fóra samého – zhodnocen. Na hodnocení fóra bylo v roce 2008 ještě brzy. Bude zejména záležet na zájmu a schopnostech subjektů, žádajících o granty, a na schopnosti fóra zasáhnout do širšího povědomí odborné veřejnosti. Přesto však myšlenka i vznik fóra může představovat velice silný impulz pro všestranné zkvalitnění vzájemných vztahů s Polskou republikou.

Oba státy spojuje skutečnost, že se do větší či menší míry potýkají s historickou zátěží bilaterálních vztahů s Německem. Dalším poměrně vitálním tématem – alespoň prvních měsíců roku 2008 – proto bylo zřízení německého dokumentačního centra věnovaného dějinám vynucených migrací v důsledku války. Na lednovém setkání se premiéry obou států shodli na tom, že stávající koncepci centra odmítají. Polsko a ČR však zaujímaly odlišné strategie vůči kontroverznímu německému plánu. Zatímco Česká republika se může opřít o *Česko-německou deklaraci* z roku 1997 a dlouhodobě odmítala politizaci tohoto tématu, stejně jako víceméně odmítala komentovat plány na výstavbu centra (jakkoli nebylo o odmítavém stanovisku ČR pochyb), Polsko se naopak nebránilo často i vyhrcočeně politickým postojům a plánované Centrum proti vyhánění představovalo po dlouhou dobu neuralgický bod v polsko-německých vztazích. ČR vedla na toto téma s Polskem intenzivní dialog. Po vládní výměně v Polsku navíc existovala větší vůle k dohodě s Německem, s nímž Polsko rovněž udržovalo intenzivní komunikaci, a po zveřejnění definitivní koncepce centra v únoru 2008 (pracovní název „viditelné znamení proti exodu a vyhánění“) polská strana s realizací souhlasila. Odlišné postoje k minulostní agendě však nadále přetrvávají.

Ani v roce 2008 se nepodařilo nalézt odpověď na otázku, jak nahradit v červnu 2008 zrušený generální konzulát v Katovicích⁵⁶ a jak adekvátně využít prostory jeho budovy. Rok 2008 přinesl oproti roku 2007 spíše zdržení řešení tzv. hraničního dluhu cca 386 ha území vůči Polsku, který vznikl v roce 1958 napřímením hraniční čáry v délce 80 km. V roce 2007 vláda rozhodla, že kompenzace se neuskuteční finanční

cestou, s čímž by polská strana s největší pravděpodobností nesouhlasila, naopak, že má proběhnout ve dvou etapách a vyrovnání bude provedeno předáním vytipovaných pozemků. Proti kompenzaci se však zvedla vlna odporu dotčených obcí. Razantní odmítání zaznívá např. z obce Kunratice ve Frýdlantském výběžku, která se obává, že by posun hranice zvýšil již existující ekologickou zátěž, spjatou s elektrárnou Turów či s nedalekým povrchovým dolem. Za obce se postavil i Liberecký kraj, což bylo před blížícími se volbami vcelku pochopitelné. Ministerstvo vnitra ČR, které je odpovědné za vytipování území k vyrovnání dluhu, se tak dostalo do obtížné situace. Jednání se prodloužilo až do období po krajských volbách navzdory závazku, že MV bude mít pozemky připravené v červnu 2008. Celou situaci dále ztěžuje fakt, že stovky hektarů příhraničních pozemků, jež v roce 1958 připadly Československu, nemají jasného vlastníka. Pozitivním faktem naopak je, že s výjimkou několika poslanců ODS z dotčených krajů se na vyrovnání shodnou dvě největší české strany, které se přinejmenším verbálně zavázaly k podpoře návrhu vyrovnání, a to i navzdory výhradám obcí a krajů. Dle jejich soudu mají státní zájmy, spojené s dobrými vztahy s Polskem, přednost před výhradami obcí.⁵⁷ Tento signál je nezbytný, neboť ke zdárnému završení celého procesu je zapotřebí parlamentního souhlasu ústavní většinou.

S příhraniční problematikou souvisí ještě jedna otevřená otázka. V posledních letech roste v prostoru společných polsko-českých hranic nebezpečí průniku podzemních vod z uzavřeného a zatopeného polského dolu Morczinek do českého dolu ČSM. Pro jeho eliminaci by bylo zapotřebí provést vrt z české strany do Polska a snížit tak hladinu podzemních vod v zatopeném dole. Několikaleté pokusy dohodnout se s polskou stranou na řešení této situace v rámci stávající bilaterální úpravy byly neúspěšné. Polsko trvalo na sjednání nové mezinárodní smlouvy, neboť dle jejího výkladu existující smlouva (z roku 1986) tyto otázky neřeší. V polovině prosince 2007 byl v polském Rybniku dohodnut a technicky parafován návrh nové smlouvy, která umožňuje smluvním stranám, aby mohly být realizovány důlní práce i v oblasti státních hranic.⁵⁸ V roce 2008 probíhal v ČR ratifikační proces, který by měl být ukončen v prvních měsících roku 2009.

Přeshraniční spolupráce

Společné hranice s Polskem rozhodně neskýtají jen problematický potenciál. Naopak, právě zde lze hovořit o značné dynamice spolupráce, umocněné vstupem obou států do Schengenu. Přeshraniční spolupráce sice vychází zejména z místních aktivit a zájmu lokálních spolků a sdružení, bez formální a finanční podpory by ovšem většina projektů nemohla vzniknout. Hlavním finančním garantem rozvoje přeshraničního styku je operační program EU *Přeshraniční spolupráce ČR–Polsko*.⁵⁹ Z české strany jsou do něho zapojeny kraje: Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Olomoucký a Moravskoslezský. Financován je z Evropského fondu pro regionální rozvoj a pro českou stranu je plánováno 103,68 milionu EUR. První projekty byly přijímány od ledna 2008 a o jejich osudu rozhoduje Monitorovací výbor Operačního programu Přeshraniční spolupráce České republiky–Polské republiky. V září 2008 se v polském městě Ladek Zdrój konalo za účasti zástupců ČR, Polska a EK již druhé setkání to-

hoto výboru a bylo schváleno 51 projektů za přibližně 60,5 milionu EUR.⁶⁰ Pro ilustraci, Olomoucký kraj na počátku roku 2008 deklaroval zájem získat v následujících šesti letech z evropských fondů asi 200 milionů Kč, které hodlá vynaložit na projekty věnované opravám vozovek v příhraničních oblastech, na zřízení stezek pro turisty na koních apod. Liberecký kraj např. podal společně s Dolnoslezským vojvodstvím projekt na obnovení železniční trati z Harrachova do Sklářské Poreby, které by mělo být využito již pro dopravu polských fanoušků na Mistrovství světa v klasickém lyžování v Liberci (na české straně byl provoz zahájen v září 2008).

Konkrétním naplněním přeshraniční spolupráce jsou dále společné hlídky policistů, které měly premiéru při lednovém Světovém poháru v letech na lyžích v Harrachově, s podobnou spoluprací se počítá i při pořádání mistrovství světa v klasickém lyžování. Od roku 2008 dále fungují společné hlídky v Bohumíně, Českém Těšíně, na Bruntálsku a Opavsku. V bezpečnostní oblasti dále došlo k posunu únorovým podpisem dohody, která detailně řeší spolupráci Slezského vojvodství v Polsku a Moravskoslezského kraje při rozsáhlých požárech, přírodních katastrofách a průmyslových haváriích. Záchranáři již sice spolupracují od roku 2000, ale současná dohoda je detailnější a řeší např. i pojištění za škody způsobené při zásahu. Obdobně laděnou dohodu podepsali v říjnu také hasiči Královéhradeckého kraje a Dolnoslezského vojvodství. Společný projekt od února 2008 rovněž připravují záchranáři v česko-polském pohraničí na Liberecku. Jeho cílem je vytvoření jednotného přeshraničního systému zdravotnické záchranné služby. Prostředky ve výši zhruba 20 milionů Kč mají být spolufinancovány z Operačního programu.

Další platformou pro přeshraniční spolupráci nadále zůstává *Česko-polská mezivládní komise pro přeshraniční spolupráci*, jejíž 14. zasedání se konalo ke konci října 2008 na Krajském úřadě Moravskoslezského kraje. Na české straně spadá činnost komise pod gesci MZV. Jednání se účastnilo cca 60 delegátů, mezi jinými polský velvyslanec v ČR, zástupci českých i polských ministerstev, euroregionů atd. Činnost komise odpovídá obecnějšímu trendu, kdy pro přeshraniční iniciativy již není tolik zapotřebí impulzu z vládní úrovně (již komise představuje), spolupráce se realizuje stále intenzivněji spíše na lokální a krajské úrovni nebo na úrovni euroregionů. Na tento vývoj by mělo odpovědět pracovní setkání předsedů komise na jaře 2009, kde by se mělo mj. rozhodnout o tom, jakým způsobem bude práce komise reagovat na měnící se podmínky v přeshraniční spolupráci, související např. se vstupem do schengenského prostoru či do EU jako takové.

Stranou regionální spolupráce nezůstávají ani euroregiony, zajímavým počínem za rok 2008 se zdá být rozhodnutí Euroregionu Nisa oceňovat nejlepší přeshraniční partnerství (v pěti kategoriích – komunální partnerství, bezpečnost a zdraví, vzdělávání, cestovní ruch, sport a kultura). Ve stejném euroregionu bylo také v září rozhodnuto o vzniku modelové přeshraniční evropské základní a mateřské školy pro české, německé a polské žáky. Euroregion Nisa dále např. inicioval vzájemnou spolupráci policistů na česko-polské hranici, zaměřenou zejména na předávání informací a sdílenou komunikaci.

Dopravní infrastruktura

Již v roce 2004 byla zahájena stavba čtyřkilometrové silnice přes polské území v oblasti Trojzemí, která má za cíl propojit Českou republiku, Polsko a Německo. Ještě v únoru 2008 se předpokládalo, že celá silnice bude hotová na podzim 2010, ovšem kvůli problémům s financováním nedošlo na polské straně k započetí stavby v plánovaném termínu, červen 2008. Německá a česká strana pokračovala ve stavebních pracích dle harmonogramu a na konci roku 2008 byly práce téměř skončeny. Silnice by umožnila napojit celý region na německou dálnici A4 a tím přispět ke zvýšení kvality dopravní obslužnosti i životního prostředí. Německo i ČR stavbu tohoto silničního úseku již spolufinancují (Německo 364 milionů Kč, ČR 70 milionů Kč), další finanční spoluúčasť by však kvůli nutnosti uzavřít nové mezivládní dohody prodloužila stavbu přinejmenším o další dva roky. Pro všechny strany by tedy bylo výhodnější, pokud by Polsko našlo prostředky ve vlastním rozpočtu, či s pomocí evropských fondů.⁶¹ Až do konce roku 2008 však projekt, který má rozhodně více než regionální význam, na polské straně stagnoval.

Dalším zpozdujícím se projektem je dálniční spojení Bohumína na Karvinsku s polskými hranicemi. Očekává se, že s tříletým zpožděním by mohla první auta po novém dálničním spojení projet v roce 2011. Obtíže existují na obou stranách, na české straně šlo o problémy ekologického rázu a také problémy s územním rozhodnutím, stejně tak se protahovala jednání s polskou stranou, kdy nebylo jasné, zda bude Polsko schopné garantovat propojení obou úseků ve shodném termínu.

Na pracovním setkání českého velvyslance v Polsku Jana Sechtera s polským ministrem infrastruktury Cezary Grabarczykem zazněl návrh na zahájení diskuse na ministerské úrovni o propojení priorit v oblasti transportu. Teprve rok 2009 však ukáže, zda tento návrh dospěje k realizaci.⁶²

Obchodní vztahy⁶³

Stejně jako v roce 2007 měla Česká republika za prvních sedm měsíců mírně aktivní saldo (536 000 EUR). V oblasti exportu je ČR pro Polsko pátým nejvýznamnějším partnerem, v oblasti importu pak šestým. Na druhé straně, Polsko je pro ČR třetím největším vývozním partnerem a čtvrtým dovozním. Vzájemný obchod vykazoval obdobný (rostoucí) trend i čísla jako v roce 2007. Mezi hlavní vývozní komodity nadále patřily surový kov, kovové výrobky, stroje a vozidla. Hned na počátku roku převzala vedoucí pozici na trhu osobních vozů po české Škodě japonská Toyota. V roce 2008 pokračovalo prosazování sofistikovanějších forem výrobní a obchodní spolupráce, jako vytváření konsorcií či kapitálová účast. Celkově bylo v roce 2008 registrováno na polském území cca 100 zastoupení českých firem. Naopak dle některých informací roste zájem polských středních či menších firem zakládat firmy v ČR, přičemž tento zájem je povzbuzen nižšími byrokratickými nároky.⁶⁴

I v roce 2008 byla jednou z nejzajímavějších investičních oblastí energetika. Skupina ČEZ měla na počátku roku 2008 zhruba dvouprocentní podíl na polské energetice a již delší dobu měla zájem o koupi podílů v některých polských energetických společnostech, jejichž privatizaci zastavila vláda J. Kaczyńského. Nová vláda od konce roku 2007 připravovala privatizační plány, které zahrnovaly vstup na burzu některých

výrobců elektřiny. Zejména šlo o energetickou skupinu Enea, která měla na burzu vstoupit na jaře 2008.⁶⁵ Přesto, že se do poslední chvíle spekulovalo o zájmu ČEZ, na počátku listopadu se ČEZ nakonec rozhodl od svého záměru odstoupit s odůvodněním, že v iniciační fázi nebyl nabídnut dostatečně velký balík akcií, který by umožnil kontrolní podíl.⁶⁶ ČEZ však do budoucna nevyklučuje svůj zájem, pokud by byl nabídnut majoritní balík akcií, což může být očekáváno ve třetím čtvrtletí 2009. V roce 2009 bude ČEZ také patrně zvažovat účast na privatizaci energetické společnosti Tauron.⁶⁷ Kromě podílu na privatizaci stávajících energetických společností ČEZ plánoval v průběhu roku 2008 výstavbu dvou nových elektráren v Polsku o výkonu 400, resp. 800 megawatt, které by měly vzniknout do pěti let. Proto ČEZ v polovině září koupil od polského státu zbylých 25 procent akcií firmy Elektrownia Skawina za zhruba 657 milionů Kč. Zajímavým rozměrem investičních úvah je možný plán ČEZ investovat do zastaralého polského hornictví, které na investice nemá prostředky, výměnou za určitou kontrolu nad cenou a dodávkami uhlí v budoucnosti. Polský trh je největší ve střední Evropě, expanzi ČEZ do této oblasti lze tedy do budoucna dále očekávat.

Aktivním investorem v Polsku byla také česko-slovenská investiční a finanční skupina Penta, která již od roku 2007 vlastní polský maloobchodní řetězec Żabka. Ten v průběhu roku 2008 zahájil expanzi do ČR a Slovenska. V únoru Penta představila v Polsku projekt virtuálního mobilního operátora a v září vydala Penta prohlášení, že v nejbližší budoucnosti hodlá investovat v Polsku další miliardu eur. Investice se týkaly např. koupě tradičního polského výrobce plastových oken či zájmu o nákup polského výrobce helikoptér PZL-Swidnik prostřednictvím firmy Aero Vodochody, kterou Penta vlastní (do konce roku nebylo o prodeji rozhodnuto, předpokládá se však, že Aero bude vítězem soutěže). V souvislosti s expanzí do Polska Penta založila ve Varšavě svou pobočku.

Naopak jednou z významnějších polských investic v České republice byla např. investice firmy Organika do břevlaského Gumotextu a listopadová koupě zbylých 4,3 procenta Spolany Neratovice polskou chemičkou Anwil ze skupiny PKN Orlen. V dubnu 2008 byla sloučena česká firma Kofola s největším polským výrobcem nápojů Hoop, čímž vznikla skupina s druhým největším podílem na trhu s nealkoholickými nápoji v ČR.⁶⁸

O silicím obchodním propojení mezi ČR a Polskem také svědčí fakt, že Češi mají rostoucí zájem o obchodování na varšavské burze a patří zde mezi největší obchodníky. Na druhé straně záměr varšavské burzy o koupi pražské burzy cenných papírů byl v ČR hodnocen jako nejhorší možný scénář a k jeho realizaci nedošlo.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Východiska a kontext

Vztah mezi Českou republikou a Slovenskou republikou v roce 2008 na jedné straně odpovídal jejich dlouhodobé nadstandardní úrovni, částečně byl však poznamenán některými odlišnostmi v zahraničněpolitickém směřování obou států (zejména ve vztahu k USA a Rusku). Z dlouhodobého analytického hlediska se jako velice zajímavá jeví

za první skutečnost, že se (stejně jako v roce 2007) vytrácejí ryze bilaterální témata, bilaterální setkání jsou z velké části strukturována podle unijní, visehrádské či jinak multilaterální agendy. Tento jev vypovídá o vysoké míře uspořádanosti vzájemných vztahů, ale otevírá i prostor k diskusi o dalším obohacení česko-slovenského vztahu. Dále dochází k prohlubování hospodářského propojení obou států, ať už v oblasti investic soukromých a (polo)státních společností, nebo přímo ve spojování aktivit v některých významných sektorech (doprava, energetika). Tato rostoucí vzájemná hospodářská závislost může do budoucna působit jako významný faktor v bilaterálních vztazích.

V politických diskusích bylo Slovensko zmiňováno pouze v souvislosti s kauzami, které s ryze bilaterální relací přímo nesouvisí. Například při červnové schůzi Poslanecké sněmovny zazněla v interpelaci J. Paroubka na premiéra Topolánka obava o Slovensko jako nejbližšího partnera v souvislosti s uznáním Kosova. Premiér v reakci vyjádřil plnou podporu Slovensku v jeho případných obtížích s maďarským sousedem, byť navazovat tuto problematiku na uznání Kosova odmítl.⁶⁹ Celkově se však i Slovensku hlubší politická diskuse vyhnula, a proto v roce 2008 nijak nevybočilo ze středoevropského kontextu.

Ve smluvní základně bilaterálního vztahu se Slovenskem došlo v roce 2008 k významnější změně pouze na poli obranné spolupráce (podpisem memoranda o vytvoření společné bojové skupiny EU) a energetiky (podpisem memoranda o porozumění, týkajícího se vzniku společného trhu s elektřinou a propojení přenosových soustav, obojí viz níže). Dále již vláda pouze odsouhlasila (duben) a předložila parlamentu k ratifikaci (září) dohodu mezi ČR a SR, kterou se mění některé dílčí aspekty stávající dohody o ochraně utajovaných skutečností. Druhým bilaterálním dokumentem, který byl v roce 2008 odsouhlasen vládou a čeká na ratifikaci, je dohoda o údržbě a opravách společných hraničních komunikací a mostů. Jednání o této dohodě probíhala již více let, a to mimo jiné i na úrovni komise pro přeshraniční spolupráci. Například s Polskem podobná dohoda existuje již od roku 1998.

Agenda a události

V roce 2008 pokračovala vysoká intenzita setkání na nejvyšších úrovních, včetně častých kontaktů mezi parlamentními aktéry. Předsedové vlád M. Topolánek a R. Fico měli možnost k jednáním na summitech V4 či na okrajích dalších multilaterálních fór. Ryze bilaterální setkání se konalo 21. srpna v Praze u příležitosti vzpomínkových akcí na rok 1968. Prezident Klaus zavítal na Slovensko v lednu 2008 jako na svou poslední zahraniční cestu ve svém funkčním období. Při své návštěvě se kriticky dotkl slovenských plánů na zavedení eura v roce 2009, mimo to byla tématem výměna názorů na *Lisabonskou smlouvu* a došlo i na vstup do schengenského prostoru.⁷⁰ Po svém znovuzvolení prezidentem ČR V. Klaus váhal, zda jeho první cesta povede právě na Slovensko, přičemž prezidentská kancelář upozorňovala, že pokud by se rozhodl navštívit jako první jinou zemi, nemělo by to být vykládáno jako „antislovenský krok“.⁷¹ Volba však nakonec přece jen padla právě na Slovensko a v březnu zde prezident vykonal krátkou pracovní návštěvu. V. Klaus při ní zopakoval obavy z kosovské nezávislosti, proti které je dlouhodobě i Slovensko. Došlo však i na bilaterálně kontroverz-

nější téma plánovaného amerického protiraketového štítu, vůči kterému Slovensko zaujímá přinejmenším zdrženlivý postoj. V. Klaus se snažil ubezpečit svého slovenského partnera, že americký systém by „spíše“ zvýšil bezpečnost v regionu.⁷²

Právě otázky spjaté s americkými plány na výstavbu protiraketového systému se zejména v první polovině roku 2008 staly důkazem odlišností v politickém zázemí zahraničních politik obou států. V lednu slovenský premiér odmítl v projevu ke členům Parlamentního shromáždění Rady Evropy projekt protiraketové obrany jako zbytečný, volal po zařazení této otázky na agendu jednání NATO a Evropské unie. Jeho slova byla o to významnější, že v téže době Slovensko Parlamentnímu shromáždění RE předsedalo. Ještě tvrdšími výroky odsoudil celý projekt slovenský ministr hospodářství Lubomír Jahnátek, dle jehož slov by v případě jeho realizace došlo k přímému „automatickému“ ohrožení slovenské bezpečnosti.⁷³ Dle dostupných informací se však odlišné postoje určitých slovenských představitelů k protiraketovému štítu nepřetavily do bilaterálního sporu. Problémem by bylo, pokud by se Slovensko uchýlilo k přímé konfrontaci celého plánu např. na půdě NATO. Přitom právě i k diskusi v NATO se slovenský premiér několikrát vyjadřoval a explicitně zdůrazňoval, že celý záměr rozděluje Severoatlantickou alianci, přirovnal základnu k okupaci Československa sovětskými vojsky v roce 1968 a zpochybnil spolehlivost plánovaného systému. Na bukurešťském summitu NATO prezident Ivan Gašparovič, který zde reprezentoval Slovensko místo předsedy vlády, projekt nepodpořil a byl nejhlasitějším odpůrcem celého projektu. Po skončení summitu rovněž došlo k výrazně odlišným interpretacím jeho závěrů, kdy ČR spatřovala v závěrech summitu souhlas s projektem protiraketové obrany, zatímco slovenská delegace hodnotila závěry přesně opačně. Jak průběh summitu, tak jeho odlišné interpretace vzbudily nezvykle ostré reakce českých diplomatů a představitelů.⁷⁴ Důležité však je, že Slovensko na summitu plán neblokovalo, a v průběhu roku došlo k postupnému vymizení této agendy z bilaterální relace.

Kritiku této dosavadní české zahraničněpolitické a bezpečnostněpolitické priority si mohou slovenští představitelé dovolit mimo jiné kvůli tomu, že slovenské ministerstvo zahraničních věcí zastávalo ve většině případů odlišnou („pročeskou“) linii. Na druhé straně nelze přehlédnout hlubší politické odlišnosti, které ilustruje i fakt, že v době bukurešťského summitu NATO premiér Fico cestoval do Ruska, kde podepsal dohodu o propojení Slovenské republiky a Ruské federace širokorozchodnou železnicí. Nelze také vyloučit to, že při verbálním odmítání protiraketového štítu slovenským premiérem může jít o politickou podporu blízkému partneru J. Paroubkovi. Blízkost politické spolupráce např. dokazuje aktivita ČSSD, která významně pomohla sociálnědemokratickému Smeru na jeho cestě zpět do Strany evropských socialistů, v níž mu bylo pozastaveno členství v reakci na rozporuplné složení slovenské vládnoucí koalice v roce 2006. Stranické kontakty mezi levicově zaměřenými stranami byly v roce 2008 obdobně intenzivní jako v roce 2007. Na počátku března byla okazale přijata delegace slovenského Smeru zástupci českých sociálních demokratů v Praze, koncem března oslavil J. Paroubek společně s R. Ficem (a rovněž s Gerhardem Schrödrem a s polským předsedou sociální demokracie Wojciechem Olejniczakiem) 130. výročí založení ČSSD.

Česká a slovenská zahraniční politika se dále neshodnou v otázkách Kosova, odlišnosti jsou rovněž patrné v postoji vůči Rusku a jeho zásahu v Gruzii v srpnu 2008. Na rozdíl od ČR také Slovensko patřilo mezi první státy, které ratifikovaly *Lisabonskou smlouvu*, což vyplývá z poměrně silné evropeistické orientace současné slovenské vlády, a SR rozhodně sleduje vývoj ratifikace v ČR s velikou pozorností. Tyto rozdíly či přímo neshody doposud neměly potenciál stát se významnějšími třecími plochami, ale je fakt, že při bilaterálním setkání v srpnu 2008 v Praze se těmto otázkám premiéři Topolánek a Fico raději příliš nevěnovali a soustředili se na české předsednictví v EU, rozšiřování EU a na plánované spojení české a slovenské společnosti Cargo.⁷⁵ Vzájemné odlišnosti se mohou rovněž projevat i v širším (regionálním, evropském či bezpečnostním) rámci, je ovšem namístě zdůraznit, že v jiných oblastech politické i resortní spolupráce funguje vztah se Slovenskem velice dobře.

To dobře dokumentovala oficiální návštěva českého ministra zahraničních věcí na Slovensku na konci listopadu, která se zejména zaměřila na otázky blížícího se předsednictví, při jehož výkonu pravděpodobně bude mít Česká republika ve Slovensku dobrého zastávce. Mezi další významnější bilaterální projekty patří přípravy na celkem unikátní plán společného trhu s elektřinou a propojení přenosových soustav, spojení nákladní železniční dopravy a úzké spolupráce v oblasti obrany.

Právě obrany se týkal jeden z velkých úspěchů roku 2008, podepsané *Memorandum o porozumění mezi Ministerstvem obrany České republiky a Slovenské republiky o vytvoření společného bojového uskupení EU*. V dubnu 2008 tak bylo úspěšně, přes nezanedbatelné obtíže (viz minulé vydání této publikace), završeno vytváření pravděpodobně vůbec největšího společného obranného projektu od dob rozdělení federace. Dle memoranda bude bojová pohotovost skupiny trvat od 1. 7. do 31. 12. 2009, počítá se s nasazením na maximální dobu 120 dní. Roli tzv. „vedoucího národa“ bude vykonávat ČR, která rovněž jmenuje velitele skupiny.

V roce 2008 se uskutečnila výměna slovenských velvyslanců v ČR, kdy byl velvyslanec Ladislav Ballek (působil v ČR již od roku 2001) nahrazen Peterem Brněm, který do doby svého jmenování působil na slovenském ministerstvu hospodářství (blízký Straně demokratické levice, která se později sloučila s vládním Smerem). Výměna velvyslance pravděpodobně do povahy vzájemných vztahů nijak nezasáhne. Na počátku října byl zrušen slovenský generální konzulát v Brně, a to v souvislosti s reorganizací sítě slovenských zastupitelských úřadů a také v souvislosti s tím, že až desetinásobně poklesl zájem o slovenská víza po vstupu obou zemí do schengenského prostoru. Rozhodnutí zrušit konzulát vyvolalo (stejně jako zrušení českého konzulátu v Košicích, ke kterému došlo před několika lety) námitky ze strany vedení města Brna, stejně jako Obce Slováků.⁷⁶

Přeshraniční spolupráce

V polovině září se podruhé sešel Monitorovací výbor, který na tomto zasedání schvaloval projekty v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce České republiky–Slovenské republiky 2007–2013. Ze 135 žádostí o spolufinancování jich bylo schváleno 80. Nejvíce předložených projektů spadalo pod oblast podpory rozvoje přeshraniční turistiky a kulturního rozvoje a zachování tradic. Mezi největší schvá-

lené (či s podmínkou schválené) projekty patří příspěvky na rozvoj příhraničních sportovní-kulturních areálů (Nová Lhota), rozvoj „kulturní infrastruktury – domu kulturních tradic“ ve slovenské obci Dohňany, vybudování česko-slovenského kulturního centra v Horném Hričově a vybudování cykloregionu v oblasti města Skalica, rozvoj spolupráce Jihomoravského a Trnavského kraje v oblasti cyklistiky, meziregionální mobilní televize (Žilina). Vůbec největší projekt je zaměřený na zvýšení atraktivity letního cestovního ruchu v Beskydech, podpořený částkou 1,15 milionu EUR.⁷⁷

Dalším významnějším bodem v oblasti přeshraniční spolupráce bylo ustavení a první zasedání (počátek dubna) *Česko-slovenské pracovní skupiny pro pracovní ruch*, která vznikla na základě rozhodnutí *Česko-slovenské mezivládní komise pro přeshraniční spolupráci*. Členy skupiny jsou zástupci ministerstev, odpovědných za cestovní ruch obou republik, příhraničních krajů a regionálních sdružení. Hlavním cílem skupiny je zvýšení přitažlivosti příhraničních regionů pro cestovní ruch, zvyšování kvality poskytovaných služeb a konkurenceschopnosti cestovního ruchu v příhraničních regionech. Setkání se plánují s půlroční frekvencí, formou návrhů a doporučení bude pracovní skupina působit jako určitý impuls pro celou mezivládní komisi,⁷⁸ jejíž výroční zasedání se konalo v prosinci 2008. Ovlivněno silící hospodářskou krizí, byla úvodním tématem hospodářská spolupráce českých a slovenských firem v příhraničních regionech v souvislosti s možnými důsledky ekonomické krize. Jinak největší zájem vyvolaly jak dobíhající program INTERREG IIIA, tak operační program česko-slovenské příhraniční spolupráce 2007–2013.⁷⁹

Přeshraniční aktivity – jak turistické, tak hospodářské – jsou navázány na efektivní dopravní infrastrukturu. V roce 2008 pokračovaly protesty proti výstavbě čtyřproudé komunikace R49, která má propojit Zlínský kraj se Slovenskem. Před říjnovými krajskými volbami byla sice slavnostně zahájena stavba této rychlostní silnice, osud i rychlost této stavby je však stále nejistý. Obtížně také postupuje (kraji) požadované rychlostní spojení mezi automobilkami v Nošovicích a v Žilině. Na české straně jsou největší problémy s výstavbou R48, konkrétně s obchvatem Frýdku-Místku, ale i se samým napojením továrny v Nošovicích na dálnici. Kraje mimo to usilují o přesunutí co největšího podílu dopravy na železnici.

Hospodářská spolupráce

Česká republika zůstala v roce 2008 druhým největším obchodním partnerem Slovenska (po Německu).⁸⁰ Dle předběžných údajů se oproti roku 2007 české aktivní saldo překlopilo v pasivní, což je následek nárůstu celkového slovenského vývozu v roce 2008. I zde je ovšem nutné mít na paměti, že druhou polovinu roku 2008, na niž statistika nebere zcela zřetel, mohla zásadně ovlivnit globální hospodářská krize. Hlavní vývozní komoditou zůstávají automobily (Škoda, jejíž podíl na slovenském trhu sice v roce 2008 klesl, ale stále zůstává nejpobulárnějším automobilem) a vzhledem k zastaralému autobusovému vozovému parku jsou významným artiklem i autobusy Iveco (Karosa) a ROS. Rok 2008 zažil expanzi elektronického průmyslu, stejně jako pronikání slovenských obchodních řetězců s elektronikou do ČR a naopak (konkrétně šlo o největší slovenský řetězec Nay a český řetězec Elektroworld). Lze tedy očekávat nárůst obchodu i v této komoditě. Slovenskému vývozu do ČR vévodí ropné oleje,

následované zmiňovanými vysílacími přístroji. Vzhledem k razantnímu nástupu obchodu a investic v energetické oblasti, který byl patrný již v roce 2007, a také vzhledem k plánovanému odstavení jaderného bloku V1 v Jaslovských Bohunicích, a k dalšímu propojování elektrických sítí nárůst obchodu s elektrickou energií je tak téměř nevyhnutelný.

V prosinci předsedové vlád obou států podepsali memorandum o porozumění, které předpokládá vznik společného trhu s elektřinou a propojení přenosových soustav (protokol o porozumění podepsali již v květnu ministři průmyslu a obchodu /resp. hospodářství/ M. Říman a I. Jahnátek). Rovněž skupina ČEZ zaznamenala úspěch, když se v prosinci slovenská vláda pro něj vyslovila jako pro strategického partnera při dostavbě nového bloku jaderné elektrárny Jaslovské Bohunice. Pokračuje také příprava výstavby nové elektrárny ČEZ ve výrobním areálu US Steel Košice, o níž bylo podepsáno memorandum o porozumění již v lednu 2008. Skupina ČEZ však v roce 2008 pouze neinvestovala. Například společnosti J&T (která mj. v roce 2008 ovládla slovenské studio Koliba) prodala celý svůj podíl ve společnosti Slovenské energetické strojárne (J&T naopak investuje v ČR prostřednictvím firmy United Energy). ČEZ v roce 2008 pokračoval v odprodeji těch majetkových účastí, které přímo nesouvisí s předmětem jeho podnikání a které získal nákupem regionálních distributorů.

Dalším významným aspektem hospodářské spolupráce roku 2008 bylo pokračování jednání o propojení nákladní železniční dopravy (firm Cargo) obou zemí. Jednání, která navazovala na ta z října 2007, se vedla mimo jiné o velikosti slovenského podílu ve společném podniku. Slovensko mělo zájem, aby jeho podíl nebyl výrazně menší než podíl český navzdory tomu, že slovenské Cargo je menší než české. V první polovině roku 2008 bylo vyhodnocováno plánované spojení, v červnu se pak ministři dopravy ČR a SR shodli na propojení. Na srpnovém setkání premiérů SR a ČR bylo definitivně dohodnuto, že podíl české i slovenské strany bude rovnocenný. Spojením Cargo ČR a SR by vznikl nákladní železniční dopravce, který by se objemem přepraveného nákladu dělil spolu s polskými PKP o druhé místo největšího dopravce v Evropě (s odstupem za německou Deutsche Bahn). Nový podnik by měl být nejen konkurenceschopnější, ale rovněž by se měla zvýšit i jeho hodnota při eventuální privatizaci.⁸¹

Na politické úrovni bylo dále dohodnuto, že ČR a SR budou postupovat společně ve věcech ochrany značky některých potravinářských výrobků na trhu EU (např. „špekáčky“).

Pro přehled dále uvádíme stručný výčet některých dalších ostatních oboustranných hospodářských aktivit. V roce 2008 dále rozšiřovala své aktivity na Slovensku slovensko-česká firma Penta, která např. připravovala expanzi maloobchodní sítě Žabka na Slovensko a koupila největší slovenský masokombinát Mecom Humenné. Velice zajímavá zpráva z konce roku 2008 pak potvrdila vítězství italské firmy Alenia Aeronautic, jejíž letoun Spartan vyhrál tendr na dodávku nových dopravních letadel pro slovenskou armádu. Významnou část letounu Spartan vyrábí Aero Vodochody, jehož jediným akcionářem je právě skupina Penta. Zemědělsko-potravinářský holding Agrofert vstoupil do zemědělské zásobovací a nákupní společnosti Belar koupí 88 procent podílu, dále pak koupil firmu Šarišské cukrárny a pekárně. V potravinářské ob-

lasti stojí za zmínku i rozšíření portfolia značky Kofola o slovenský nápoj Vinea. Český kapitál se na Slovensku nevyhýbá ani podnikání v oblasti realit. Například třínecká firma STING vstoupila na slovenský trh.

STŘEDOEVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vláda jako aktér vstupovala do procesu tvorby a vykonávání české středoevropské zahraniční politiky v roce 2008 v souladu se svou exekutivní a legislativní funkcí při projednávání a schvalování všech výše zmíněných smluv či dohod a při schvalování a hodnocení některých zahraničních cest (prezidenta, ministra zahraničních věcí, premiéra). Vláda jednotlivé body více či méně zevrubně projednala, k žádným změnám na jednání samém nedocházelo. Přímé ovlivnění zahraniční politiky se tak dělo spíše ojediněle, např. při projednávání otázek spjatých s nákupem rakouských transporterů Pandur. Ve srovnání s rokem 2007 tak nedošlo k výraznější změně (snad s tím rozdílem, že se v roce 2007 vláda více zapojila do některých sporných oblastí česko-rakouského vztahu). Diplomatické působení jednotlivých ministrů částečně ovlivnila skutečnost, že rok 2008 byl již druhým rokem fungování stávající české vlády, osobní diplomatické kontakty na všech politických úrovních byly již navázány a základní kontury vzájemných vztahů byly přejaty z roku 2007. Tento fakt se promítl zejména do způsobu, jakým do středoevropského rozměru ČZP vstupoval premiér. Spíše než nové impulzy (jakým byl např. v roce 2007 vznik temelínské „meziparlamentní komise“) přinášela premiéřská diplomacie kultivaci existujících vztahů a priorit, zejména v otázkách českého předsednictví EU a energetické spolupráce. Středoevropský rozměr je pro českou diplomacii ve srovnání s ostatními zeměmi ojedinělý frekvencí a intenzitou vzájemného setkávání. Český prezident v průběhu roku čtyřikrát navštívil Slovensko, z toho jednou u příležitosti visegrádského setkání, v ČR pak ještě přijal slovenského prezidenta. Dvakrát cestoval do Polska, v ČR přijal jak polského prezidenta, předsedu vlády, tak i ministra zahraničních věcí. Do Rakouska cestoval na pracovní návštěvu v březnu, v srpnu se pak setkal s rakouským prezidentem. K tomu ještě připočteme pracovní návštěvu Maďarska a přijetí maďarského premiéra Ference Gyurcsányho a vychází nám, že prezidentské středoevropské diplomatické aktivity jasně dominují nad ostatními regiony či zeměmi.

Rovněž premiér Topolánek byl velice aktivní ve středoevropské diplomacii, do Rakouska cestoval dvakrát (z toho jedna návštěva byla oficiální), na Slovensku se účastnil zahájení třetího Evropského jaderného fóra a v Praze se setkal se slovenským premiérem Ficem. S polským premiérem se bilaterálně setkal při Tuskově oficiální návštěvě Prahy a pak ve Varšavě před jednáním V4. K tomu je nutné připočíst dva velké visegrádské summity (Praha a Varšava) a řadu setkání na okraji dalších multilaterálních fór. Ministr zahraničních věcí Schwarzenberg sice necestoval do sousedních zemí příliš často k bilaterálním návštěvám (oficiální návštěvu vykonal např. v Bratislavě v listopadu), přesto však díky pravidelnému setkávání ve formátu V4 či u jiných příležitostí (např. setkání Nové skupiny přátel Gruzie ve Varšavě) udržoval neméně in-

tenzivní kontakty se středoevropskými partnery. Stejně tak v relaci k Rakousku došlo k několika kontaktům, např. u příležitosti cesty rakouské ministryně zahraničních věcí do Prahy v listopadu, či na okraji speciálního bruselského summitu k letním událostem v Gruzii. Je tedy zjevné, že navzdory vytíženosti českých čelních exekutivních představitelů, která se ještě zvyšovala s přípravami na předsednictví EU, středo-evropský rozměr jejich diplomacie zaujímal významný podíl v jejich diplomatických aktivitách.

V bilaterálních vztazích a ve visegrádské spolupráci hraje nezastupitelnou roli MZV a středoevropský odbor zejména všude tam, kde přetrvávají specifické bilaterální otázky. S pomocí zastupitelství v jednotlivých státech pak tato složka české zahraniční politiky má nenahraditelnou roli při získu detailních a expertních informací z jednotlivých zemí a při jejich vyhodnocování, stejně jako při udržování blízkých vazeb na významné politické, veřejné a mediální aktéry, ve věcech ekonomické diplomacie, při „diplomatickém lobbingu“, kultivaci vzájemných vztahů, zkrátka všude tam, kde je zapotřebí až intimních vazeb na místní prostředí. Do formování bilaterálních i visegrádských vazeb z prostředí českého MZV v roce 2008 vstupovali další aktéři, např. politický ředitel, náměstci ministra, sekční šéfové, konzultace probíhaly i po liniích jednotlivých odborů (např. bezpečnostní, odbor pro rozvojovou spolupráci, odbory analytické apod.). Tematicky specifičtější agendy (např. EU, energetika, bezpečnost) pak zpracovává odbor střední Evropy v součinnosti s příslušnými odbory.

Role MZV tedy zůstává pro tvorbu ČZP vůči střední Evropě klíčová, na druhé straně kvůli vysoké intenzitě resortních aktivit v rámci V4 v posledních letech ministerstvo zahraničních věcí neaspíruje na roli koordinátora jednotlivých resortních aktivit. Jejich sledování spíše tedy probíhá ad hoc způsobem, např. při připomínkování priorit jednotlivých předsednictví V4 od resortů. Tato skutečnost odpovídá dlouhodobému obecnějšímu trendu „sektoralizace“ vnějších vztahů. Tento trend vypovídá o jakési „přirozenosti“ visegrádské spolupráce nebo alespoň o tom, že ministerstva zahraničních věcí již delší dobu nejsou nucena resortní spolupráci iniciovat. Na druhé straně např. pro přípravu agendy na setkání na nejvyšší úrovni, ale i na úrovni visegrádských koordinátorů, by mohlo být účelné nalézt jakýsi pevnější rámec vzájemného informování mezi resorty.

Mimo to vstupují do bilaterálního i visegrádského rozměru české středoevropské politiky další exekutivní aktéři, a to jak v souvislosti se sjednáváním nových bilaterálních dohod (zde šlo především o ministerstva průmyslu a obchodu, obrany, vnitra, školství a kultury), ale i v souvislosti s čistě resortní spoluprací. Jak vyplývá z výše předložených analýz, stále významnějšími aktéry jsou regionální samosprávné celky, a všechny složky české ekonomické diplomacie.

Rovněž parlamentní diplomacie si vůči středoevropskému prostoru počínala poměrně aktivně. Nešlo pouze o česko-rakouskou meziparlamentní komisi, ale rovněž o zahraniční cesty zejména senátorů, ale také poslanců. Jejich setkávání se středoevropskými partnery v ČR dokresluje obrázek významu středoevropské diplomacie. Stejně jako v roce 2007 panovala mezi jednotlivými ústavními a exekutivními činiteli shoda o současném nastavení české středoevropské politiky.

STŘEDOEVRÓPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM PROSTORU

V souladu se zájmem médií o otázky spjaté s vybudováním protiraketového amerického štítu vévodilo co do počtu zpráv i komentářů v tištěném zpravodajství Polsko. Ve všech sledovaných denících (*Hospodářské noviny*, *MF Dnes*, *Lidové noviny*) a týdenících (*Týden*, *Reflex*) představovaly informace o radaru ve vztahu k Polsku větší podíl zpráv. Zpravodajství bylo většinou zaměřeno na události (tj. diplomatická setkání, popř. významná prohlášení apod.). Ve vztahu k Polsku ještě občas zaznívala problematika *Lisabonské smlouvy* a některých hospodářských projektů. Ostatními rozměry česko-polského vztahu se média zabývala minimálně, pokud vůbec.

Zpravodajství o Rakousku bylo diferencovanější, zaměřilo se na umírněnější náladu, která panuje od druhé poloviny roku 2007. Mezi dominujícími tématy byl Schengen a režim na hranicích, nákup ozbrojených vozidel Pandur, vzpomínky na události ze srpna 1968, hodně prostoru dostaly nejasnosti okolo podpisu memoranda k výstavbě silnice R52, stejně jako odvyšování fiktivního rakouského filmu o jaderné (dukovanské) havárii. Naopak ve srovnání s minulými lety, se téma JE Temelín objevovalo v médiích jen zřídka. Přesto lze říci, že mediální reflexe vypodobňovala Rakousko zcela jednoznačně jako nejproblematičtějšího souseda, zaměřovala se téměř výhradně na sporné body v našem vztahu a pozitivnějšímu hodnocení příliš prostoru dopřáno nebylo.

Překvapivě střídavé zpravodajství přinášela média o česko-slovenském vztahu. Většina médií se zaměřila na rozpory mezi ČR a SR v otázce „radaru“ nebo na cesty prezidenta Klause na Slovensko a jeho názorů tam prezentovaných. Média rovněž zachytila expanzi ČEZ na Slovensko. V diferencovanosti podávaného obrázku o Slovensku pravděpodobně zvítězily *Hospodářské noviny*, které po celý rok přinášely podrobné zpravodajství, byť často založené na přejímání zpráv z ČTK. V každém případě HN mapovaly slovensko-český vztah důsledně, a to i v jeho hospodářské rovině.

Visegrádská spolupráce se tradičně ocitá na okraji zájmu médií, pozornost jsou schopny přitáhnout pouze velké summity na nejvyšší úrovni, a to ještě nejlépe, pokud se konaly v ČR. Zřídka kdy se objeví zprávy, které by poukázaly např. na obrannou či jakoukoli jinou resortní spolupráci, sledovaná média se zaměřovala čistě na události a v souvislosti s nimi pak na „velká témata“ rázu východní dimenze (bezpečnostní i evropská, popř. neshody třeba mezi prezidenty při hodnocení ruského zásahu v Gruzii a v postoji vůči Kosovu). Nejúplnější zpravodajství o Visegrádu (a vlastně i o středoevropském rozměru české zahraniční politiky obecně) přinášely ze sledovaných deníků a týdeníků *Lidové noviny* a *Hospodářské noviny*, což je možná také dáno tím, že v redakcích těchto listů působí novináři, kteří se střední Evropou dlouhodobě zabývají (Luboš Palata a Martin Ehl).

ZÁVĚR

Z předložené analýzy vyplývá, že ČZP v roce 2008 ve všech ohledech navázala na trendy popsané již v předchozím vydání této publikace. Visegrádská agenda se kromě

resortní spolupráce orientovala zejména podle evropských a bezpečnostních témat, v závěru roku byl ještě posílen zájem o české předsednictví v EU. V bilaterálních vztazích zůstalo nejvíce čistě dvoustranných témat ve vztahu k Rakousku, ovšem zde v průběhu roku docházelo k vyřešení některých dlouhodobých sporných otázek, a i zde se pravděpodobně diskuse ve střednědobém horizontu stočí k otázkám evropským, např. k budoucnosti evropské energetické politiky. Tato skutečnost by mohla otevřít prostor pro formulaci „nové“ zahraniční politiky vůči Rakousku, takové, která by nevyjadřovala pouze snahu „normalizovat“ vzájemné vztahy, ale mohla by rovněž nalézt nová, vzájemně obohacující témata (je otázka, zda taková možnost existuje, ale nelze ji *apriori* odmítat). Ve vztahu k Polsku se kromě unijní a visegrádské agendy ozývala i otázka amerických plánů na výstavbu protiraketového štítu, popř. i energetické bezpečnosti. Právě v tomto vztahu došlo k významnému posílení bilaterálního rozměru, a to díky vzniku Česko-polského fóra, které má šanci přispět k hledání právě takových témat, které se vymykají běžné současné agendě. Vztah ke Slovensku za rok 2008 nepřinesl téměř žádnou změnu. Stojí za zdůraznění, že díky dlouhodobě kvalitním vztahům se SR se do bilaterální relace ani v roce 2008 výrazně nepromítly dílčí rozdíly v zahraničněpolitickém směřování obou států i v ideovém zakotvení jejich vlád. Nadále docházelo k obchodnímu propojování obou zemí. Tento fenomén se ovšem týká všech zde sledovaných zemí a je třeba s rostoucí vzájemnou závislostí počítat i při formulaci zahraniční politiky. Závěr roku ovlivnila sílící hospodářská krize, která se s rostoucí tendencí promítala i do bilaterálních a visegrádských jednání. Obecně lze tedy ČZP vůči středoevropskému regionu hodnotit jako úspěšnou, přesto však nelze opomenout některé negativní rysy. Nadále přetrvává neexistence širšího koncepčního zakotvení ČZP vůči regionu, a to jak na straně MZV, tak na straně obecného politického zadání. Z konkrétnějších postřehů pak šlo o poněkud rozpačité momenty v komunikaci a koordinaci s Polskem v počáteční fázi projektu Východního partnerství, ale i o určité nepochopení situace ve vyjednávání mezi Polskem a USA o protiraketovém systému v jarních a letních měsících některými českými aktéry. Nadále nebyla Česká republika schopna vyřešit otázku tzv. hraničního dluhu vůči Polsku či osud bývalého českého generálního konzulátu v Katovicích.

Jednoznačně pozitivně je třeba hodnotit fakt, že v celém regionu pokračuje tendence spolupracovat na transvládní, resortní úrovni, v oblasti přeshraniční spolupráce se začínají projevovat evropské peníze z operačních „přeshraničních“ programů.

Středoevropskému rozměru ČZP nadále chyběla politická diskuse, nemluvě o možném politickém zadání. Tato situace přímo kontrastuje s rolí, jakou středoevropský rozměr ČZP hraje pro diplomacii vysokých ústavních a exekutivních činitelů. Opozice sice v několika případech v parlamentních debatách poukázala na to, že ČZP upustila od tradiční sousedské politiky ve prospěch posilování vazeb na USA.⁸² Tyto námitky však vyrůstají spíše z kritiky plánů na protiraketový radar než ze zájmu o komplexní diskusi o středoevropské zahraničněpolitické orientaci ČR. Ani média nevytvářejí příliš prostoru k započetí smysluplné veřejné či politické diskuse o středoevropském rozměru ČZP.

Rok 2008, stejně jako rok předchozí, v každém případě potvrdil, že navzdory multilateralizaci (a evropeizaci) ČZP a navzdory globálnímu hospodářskému propojování

v ýznam stře doevropského regionu pro ČR spíše narůstá a patříčně vedená stře doevropská zahraniční politika zůstává výzvou i do příštího roku. V této souvislosti je nadále nutné mít na paměti, že skutečnost, že odlišné ideologicko-politické názory mezi stře doevropskými vládnoucími koalicemi se dosud příliš neprojevily ve vztazích ČR vůči stře doevropským partnerům, není „přirozeným“ stavem, ale výsledkem vědomé a trpělivé diplomatické práce. Do budoucna bude tedy nadále nutné zamýšlet se nad způsoby, jak zabránit možným politickým výkyvům v jejich negativním ovlivňování vztahů ČR se stře doevropskými partnery.

Poznámky

- ¹ V tomto roce není zahrnuto Maďarsko, „čestný soused ČR“, neboť základní rysy bilaterálního vztahu byly popsány v loňském vydání této publikace a za rok 2008 nedošlo k natolik významným událostem či změnám, jež by bylo nutné zaznamenávat v letošním vydání. Maďarsko tak bude opět v příštím vydání, kde bude zahrnut i vývoj v roce 2008.
- ² Tyto úvahy vycházejí z materiálu MZV, nazvaného *Platforma V4*, který zpracovával odbor KSAP (M. Svárovský) spolu s Ústavem mezinárodních vztahů (M. Kořan).
- ³ Viz *Contents of Visegrad Cooperation 1999*. On-line: (www.visegradgroup.eu).
- ⁴ Navíc polský koordinátor v roce 2008 ani nebyl na pozici ředitele odboru.
- ⁵ Viz *Programme of the Polish Presidency of the Visegrad Group*. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=942&articleID=17349&ctag=articlist&iid=1).
- ⁶ Viz Kořan, Michal (2008): *Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice*. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: ÚMV, s. 114–118.
- ⁷ V politických otázkách, tj. v otázce, do jaké míry jednat přímo s běloruským režimem, mají státy V4 a B3 odlišné názory. V4 spíše prosazuje kontakty na občanské úrovni, kdežto Lotyšsko či Estonsko se nestaví zcela proti obnovení politických kontaktů. Všechny státy se naopak jednoznačně shodují na potřebě uvolnění vízového režimu EU, např. prostřednictvím snížení poplatků za víza.
- ⁸ Tento oddíl byl napsán s přispěním hodnotícího materiálu českého předsednictví ve V4, zpracovaného v rámci MZV ČR. Části materiálu jsou k dispozici on-line: (www.vlada.cz/cz/media-centrum/tema/tema:-summit-predsedu-vlad-zemi-visegradske-skupiny-v-praze-16--cervna-2008-36394/).
- ⁹ *ENP and Eastern Neighbourhood – Time to Act*, nepublikovaný pracovní dokument MZV ČR, více viz Tulmets, Elsa (2008): *Českýj memorandum po vostočnomu sosedstvu: kratkij analiz i komentarii*. Evropa, 2/27, 63–75.
- ¹⁰ Tulmets, Elsa (2008): op. cit.
- ¹¹ Viz Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 116.
- ¹² Česká tisková kancelář, 12. 9. 2008.
- ¹³ Například rozhovor s odborníkem na balkánskou problematiku T. Strážayem, 8. 2. 2009.
- ¹⁴ Vystoupení na mezinárodní konferenci pořádané Ústavem mezinárodních vztahů, 5. 6. 2008. On-line: (www.alexandrondra.cz/?item=visegrad-group-and-the-czech-eu-presidency&category=projevy).
- ¹⁵ Zetocha, Karel (2008): *Česko-slovenská spolupráce v letech 1997–2007: obranný průmysl a armádní akvizice*. In: *Sborník z konference Bezpečnost krajín V4 v rozšírenom priestore NATO*. Skalica: Stredoeurópska vysoká škola ve Skalici, s. 143–147.
- ¹⁶ Setkávání náčelníků generálních štábů má poměrně krátkou tradici, od roku 2005.
- ¹⁷ Česká tisková kancelář, 27. 3. 2008.
- ¹⁸ Zpracováno dle tiskové zprávy z 18. zasedání ministrů kultury V4. On-line: (www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=2779). Dodejme, že tradice vzájemných kontaktů mezi V4 a MERCOSUR má tradici, která sahá již na počátek tohoto století.

- ¹⁹ Viz *Conclusions from the Meeting of Ministers responsible for regional development of the Visegrad Group countries, Bulgaria and Romania, held in Prague (the Czech Republic) on 3–4 June, 2008*. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=939&articleID=16370&ctag=articlelist&iid=1).
- ²⁰ Viz *Joint Statement of the 15th Meeting of Ministers of Environment of the Visegrad Group countries, Budapest, Hungary 18-19 September 2008*. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=939&articleID=18526&ctag=articlelist&iid=1).
- ²¹ Plný název zní: *Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Rakouské republiky o úpravě otázek společného zájmu týkajících se jaderné bezpečnosti a ochrany před zářením*.
- ²² Více viz Kořan, Michal (2008): *Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice*, op. cit., s. 130.
- ²³ Česká tisková kancelář, 25. 4. 2008.
- ²⁴ Česká tisková kancelář, 21. 12. 2008.
- ²⁵ Česká tisková kancelář, 29. 3. 2008.
- ²⁶ Česká tisková kancelář, 16. 5. 2008.
- ²⁷ Více viz Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 30.
- ²⁸ Na setkání v Melku se předsedové komise – Jan Kasal (KDU-ČSL) a Albrecht Konecny (SPÖ) – shodli, že na politické úrovni byly možnosti vyčerpány, zároveň také zůstaly dvě otázky nevyřešeny. Šlo o spor, týkající se vysokotlakého potrubí a těsnosti tlakové nádoby s reaktorem (ČTK, 9. 6. 2008).
- ²⁹ Například rakouský ministr životního prostředí (od listopadu 2008 také předseda ÖVP a od prosince 2008 vicekancléř a ministr financí) J. Pröll měl pro tento český postoj pochopení. Například při obhajobě ratifikace informační dohody Pröll mimo jiné obhajoval proti ostrým výpadům poslancům FPÖ, BZÖ a Zelených oprávněnost českého postoje, dle něhož se ČR cítí melkským protokolem vázána navzdory tomu, že se nejedná o součást mezinárodního či evropského práva.
- ³⁰ Viz *Regierungsprogramm, 2008–2013: Gemeinsam für Österreich*. On-line: (www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=32965).
- ³¹ Česká tisková kancelář, 11. 7. 2008 a 15. 8. 2008.
- ³² Česká tisková kancelář, 13. 3. 2008.
- ³³ Více viz Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 130.
- ³⁴ Česká tisková kancelář, 2. 4. 2008 a 9. 4. 2008.
- ³⁵ *Transportéry Pandur nabudou další skluz*. E15, 15. 12. 2008.
- ³⁶ Česká tisková kancelář, 21. 2. 2008.
- ³⁷ Zpracováno dle informací OEÚ ve Vídni. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/rakousko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000794/#sec2).
- ³⁸ Česká tisková kancelář, 6. 3. 2008.
- ³⁹ Kompletní výčet profesí platných na počátku roku 2009. On-line: (portal.mpsv.cz/eures/prace_v_eu/zeme/rakousko/).
- ⁴⁰ *EK: Obavy z uvolnění pracovního trhu se nenaplnily*. Finanční noviny, 18. 11. 2008. On-line: (www.financninoviny.cz/index_view.php?id=344994).
- ⁴¹ Tisková konference po jednání vlády ČR 9. 6. 2008. On-line: (www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-po-jednani-vlady-cr-9--cervna-2008-36299/).
- ⁴² On-line: (www.r52.cz/?p=490).
- ⁴³ Jednání ve Znojmě mimo jiné navázalo na skutečnost, že Česká republika se při svém předsednictví Radě EU v oblasti zdravotnictví zaměří právě na otázku dojíždění za zdravotní péčí do jiných zemí.
- ⁴⁴ Výběr z programu jednání vlády ČR 17. 9. 2008. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=41575).
- ⁴⁵ Například vystoupení poslance D. Ratha, viz Zápis ze 30. schůze PSP ČR, 24. 4. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030090.htm).
- ⁴⁶ Zápis z jednání PSP ČR, 7. 5. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030258.htm).
- ⁴⁷ Viz např. Tisková konference po jednání premiéra M. Topolánka se speciálním koordinátorem Paktu stability pro jihovýchodní Evropu E. Busekem 8. 1. 2008. On-line: (www.vlada.cz/cz/media-cen

- trum/tiskove-konference/tiskova-konference-po-jednani-premiera-m--topolanka-se-specialnim-koordinatorem-paktu-stability-pro-jihovýchodni-evropu-e--busekem-8--1--2008-29519/).**
- ⁴⁸ *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Programu spolupráce mezi Ministerstvem kultury České republiky a Ministerstvem kultury a národního dědictví Polské republiky na léta 2008–2010.* On-line: (<http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/09m006.htm>).
- ⁴⁹ Česká tisková kancelář, 27. 2. 2008.
- ⁵⁰ Viz např. Česká tisková kancelář, 5. 1. 2008.
- ⁵¹ Toto téma bylo např. nastoleno na jednání prvních náměstků ministrů zahraničních věcí 24. 9. 2008.
- ⁵² Česká tisková kancelář, 9. 3. 2008 a 10. 3. 2008.
- ⁵³ Viz Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 143.
- ⁵⁴ Rozhovor se zástupcem MZV, 23. 1. 2009 a 30. 1. 2009.
- ⁵⁵ Česká tisková kancelář, 4. 11. 2008.
- ⁵⁶ Více viz Kořan, Michal: op. cit., s. 144.
- ⁵⁷ *České území Polsku? Velké strany problémy nemají.* Aktualně.cz, 31. 5. 2008. On-line: (aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=606527).
- ⁵⁸ Informace zpracovány dle *Předkládací zprávy pro Parlament ČR. Sněmovní tisk 609, V. volební období.*
- ⁵⁹ Viz Kořan, Michal (2008): op. cit, s. 143.
- ⁶⁰ Z toho na komunikace a cyklostezky 29,5 milionu Kč a na podporu rozvoje cestovního ruchu 20,5 milionu Kč. Programy se dále týkají ochrany životního prostředí, prevence rizik, rozvoje podnikatelského prostředí i podpory spolupráce v oblasti vzdělávání. Zpracováno dle internetového zdroje: (www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/evropske-fondy:-penize-pro-cesko-polskou-spolu-praci-41429/).
- ⁶¹ Česká tisková kancelář, 19. 2. 2008 a 8. 10. 2008.
- ⁶² Viz Zápis ze setkání velvyslance ČR s polským ministrem infrastruktury Cezary Grabarczykem, 11. 12. 2008. On-line: (kontaktnicentrum.as4u.cz/redakce/index.php?clanek=31692&xuser=&anG=cs&slozka=7665&xsekce=7683).
- ⁶³ Pokud není uvedeno jinak, statistické informace jsou převzaty ze *Souhrnné teritoriální informace Polsko*, zpracované k 2. 10. 2008 zastupitelským úřadem ČR ve Varšavě. Viz: businessinfo.cz.
- ⁶⁴ Česká tisková kancelář, 12. 2. 2008.
- ⁶⁵ Česká tisková kancelář, 3. 1. 2008.
- ⁶⁶ *3xČEZ, aneb kolik stojí jeden den nečinnosti prvního bloku, ENEA a Pačesova zpráva: s analytiky.* iPoint, 5, 11. 2008. On-line: (ipoint.financninoviny.cz/3x-cez-aneb-kolik-stoji-jeden-den-necinnosti-prvniho-bloku-enea-a-pacesova-zprava-s-analytiky.html).
- ⁶⁷ *Kam bude investovat ČEZ? Pošilháva po Polsku a Balkánu.* iHned, 3. 2. 2009. On-line: (ekonomika.ihned.cz/c1-33775120-cez-uvazuje-o-koupi-majority-v-polske-firme-enea).
- ⁶⁸ Česká tisková kancelář, 1. 4. 2008.
- ⁶⁹ Zápis ze 32. schůze PSP ČR, 12. 6. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/032schuz/s032197.htm).
- ⁷⁰ Česká tisková kancelář, 10. 1. 2008.
- ⁷¹ *Na Slovensko nebo jinak? Klaus zatím neví.* Hospodářské noviny, 18. 2. 2008.
- ⁷² Česká tisková kancelář, 10. 3. 2008.
- ⁷³ Česká tisková kancelář, 19. 2. 2008.
- ⁷⁴ Proti slovenskému postoji se ohradil např. český velvyslanec při NATO Štefan Füle a místopředseda vlády A. Vondra. (Viz *Slovensko bylo na straně Ruska. Proti radaru.* Lidové noviny, 5. 4. 2008.)
- ⁷⁵ Viz např. *Topolánek přijal Fica. Přátelsky, ale bez otázek.* Lidové noviny, 21. 8. 2008.
- ⁷⁶ Česká tisková kancelář, 5. 11. 2008.
- ⁷⁷ Více informací viz www.sk-cz.eu. Sluší se dodat, že ze všech webů, týkajících se OP přeshraniční spolupráce (srovnáváno Polsko, Rakousko a Slovensko), byly informace na stránkách věnovaných OP ČR–SR zdaleka nejkompletnější a nejaktuálnější.
- ⁷⁸ Viz zpráva ze zasedání pracovní skupiny. On-line: (www.mmr.cz/prvni-zasedani-cesko-slovenske-pracovni-skupiny-pro-cestovni-ruch).

- ⁷⁹ Viz zpráva ze zasedání mezivládní komise. On-line: (www.mmr.cz/zasedala-cesko-slovenska-mezivladni-komise-pro-preshranicni-spolupraci).
- ⁸⁰ Statistické údaje jsou zpracovány na základě údajů z OEÚ ZÚ Bratislava, aktualizované k září 2008. On-line: (www.export.cz/exportcz/Teritori%C3%A1ln%C3%ADinformaceDB/Detailinformace%C3%A1tuDB/tabid/91/Default.aspx?GROUP=7&CNTR=162).
- ⁸¹ *Česko-slovenská dohoda: železniční cargo půl na půl*. Hospodářské noviny, 22. 8. 2008. On-line: (vyhledavani.ihned.cz/109-26613010-on-slovensko+slovensk%FD+politika-M00000_d-1b).
- ⁸² Například vystoupení L. Zaorálka (ČSSD) v PSP ČR. Zápis ze 31. schůze PSP ČR, 30. 4. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/031schuz/s031010.htm).